श्री

पाराशरधर्मशास्त्र

अथवा

पराशर महर्षिए कहेली स्मृति

तेनो

मूल संस्कृत पाठ तथा तेउपरथी गुजराती भाषान्तर

डाह्याभाई घेलाभाई पंडिते

कर्युं.

॥ श्रेयान् स्वधर्मोविगुणः परधर्मात्स्वनुष्ठितात् ॥
॥ स्वधर्मे निधनं श्रेयः परधर्मो भयावहः ॥

मुंबई.

सम्वत् १९२५,

शके १७९०, इ० स० १८६९

આ ગ્રંથ ઈ૰ સ૰ ૧૮૬૭ ના આક્ટ ૨૫ પ્રમાણે રજીસ્ટર કર્યો છે.

मुंबई मध्ये

गणपत कृष्णाजीना छापखानामां कानोबा गणपतरावना एक्सिक्युटर
राव॰ वि॰ ना॰ मंडलिक तथा गो॰ गं॰ फडके एओए
छाप्युं.

शेठ मथुरादास लवजी

स्वदेशीओमां ज्ञाननो प्रसार करवामां

उत्तेजन आपनार

एओने

पाराशरधर्मशास्त्र

अथवा

पाराशरस्मृति

तेनो

आ

मूल संस्कृत पाठ तथा तेनुं गुजराती भाषान्तर

परमसत्कारपूर्वक

डाह्याभाई घेलाभाई पंडिते

अर्पण कर्युं.

अनुक्रमणिका.

अध्याय पेहेलो.

અધ્યાય બીજો.

અધ્યાય ત્રીજો.

અધ્યાય ચોથો.

અધ્યાય પાંચમો.

અધ્યાય છઠ્ઠો.

અધ્યાય સાતમો.

अध्याय आठमो.

अध्याय नवमो

अध्याय दशमोः

अध्याय अगियारमो.

अध्याय बारमो.

श्रीः

कलिधर्म्मनिर्णायिकासु धर्म्मसंहितासु प्रधानतमा भगवता प-
राशरर्षिणा प्रणीतेयं पाराशरधर्म्मसंहिता अलब्धगाधतया गभीरार्था
सौष्ठववत्तया चोत्तानार्थापि सैषा विद्वज्जनमनस्तोषपोषमीहमानेन
मया काश्यादौ उपलब्धान् व्याख्यानुगतान् तद्रहितांश्च कतिपयाद-
र्शानेकीकृत्य सर्वैकमत्येन परिशोध्य च लौहाक्षरैर्मुद्रिता अस्यां च ध-
र्म्मसंहितायां आचारप्रायश्चित्तविचारोभूयानस्ति अत्यल्पीयान् व्य-
वहारविचारोपि क्वचिदस्ति एवं आचारविचारतोपि प्रायश्चित्तविचा
रोधिकोस्ति सर्व्वमिदं विपश्चिज्जनसुवेद्यमेव परं संस्कृतगव्यविदुषा-
मितरेषामपि एतदर्थलाभोभवत्विति मनसि कुर्व्वाणेन मया अस्याः
स्मृतेर्गौर्जर्या भाषया भाषान्तरं निर्म्माय एतदंते संयोजितमस्ति तच्च
क्वचित् पुरुषमात्रसाधारणाभ्यां भ्रमप्रमादाभ्यां दोषपंकिलमपि स्या-
त् अथापि निर्मत्सराः संतः तत् संशोध्य विश्वावसूयंताम् तेनचेहे-
तमामात्मनः श्रमद्रोः फलेग्रहितामिति विज्ञापना.

ज्ञा० वे० पं०

पाराशरस्मृतेः

शुद्धिपत्रं

अध्यायः	श्लोकः	अशुद्धं	शुद्धं
१	३	तच्छ्रुत्वा	तच्छ्रुत्वा
२	६	ऋतुदीक्षां	ऋतुदीक्षां
३	१३	रुष्णाष्टमी	रुष्णाष्टमी
३	४८	४७	४८
७	९	वृषलीसेवन	वृषलीसेवनं
१०	४	ततश्चीण	ततश्चीर्णे
१०	१६	जनक्षय	जनक्षये
१०	२२	दद्याच्छुद्धिः	दद्याच्छुद्धिं
१०	३४	भर्ताचैव	भर्ताचैव
११	५	तू	तु

॥ श्रीगणेशायनमः ॥

अथ

पाराशरीये धर्मशास्त्रे

प्रथमोध्यायः

चातुर्वर्ण्याचारः

अथातोहिमशैलाग्रे देवदारुवनालये

व्यासमेकाग्रमासीनमपृच्छन्नृषयः पुरा ॥ १ ॥

मानुषाणां हितं धर्मं वर्त्तमानं कलौ युगे

शौचाचारं यथावच्च वद सत्यवतीसुत ॥ २ ॥

तच्छ्रुत्वा ऋषिवाक्यं तु सशिष्योग्न्यर्कसन्निभः

प्रत्युवाच महातेजाः श्रुतिस्मृतिविशारदः ॥ ३ ॥

न चाहं सर्वतत्वज्ञः कथं धर्मं वदाम्यहम्

अस्मत्पितैव प्रष्टव्यइति व्यासः सुतोवदत् ॥ ४ ॥

ततस्तु ऋषयस्सर्वे धर्मतत्वार्थकांक्षिणः

ऋषिं व्यासं पुरस्कृत्य गता बदरिकाश्रमं ॥ ५ ॥

नानापुष्पलताकीर्णं फलवृक्षैरलंकृतं
नदीप्रस्रवणोपेतं पुण्यतीर्थोपशोभितं ॥ ६ ॥
मृगपक्षिनिनादाढ्यं देवतायतनावृतं
यक्षगंधर्वसिद्धैश्च नृत्यगीतैरलंकृतं ॥ ७ ॥
तस्मिन्नृषिसभामध्ये शक्तिपुत्रं पराशरं
सुखासीनं महातेजा मुनिमुख्यं गुणावृतं ॥ ८ ॥
कृतांजलिपुटोभूत्वा व्यासस्तु ऋषिभिः सह
प्रदक्षिणाभिवादैश्च तमृषिं समपूजयत् ॥ ९ ॥
ततस्संतुष्टहृदयः पराशरमहामुनिः
आह सुस्वागतं ब्रूहीत्यासीनो मुनिपुंगवः॥ १० ॥
कुशलं सम्यगित्युक्त्वा व्यासः पृच्छत्यनंतरं
यदि जानासि भक्तिं मे स्नेहाद्वा भक्तवत्सल॥ ११ ॥
धर्मं कथय मे तात अनुग्राह्योस्म्यहं तव
श्रुता मे मानवाधर्मा वासिष्ठाः काश्यपास्तथा॥ १२
गार्गीयागौतमीयाश्च तथा चौशनसास्स्मृताः
अत्रेर्विष्णोश्च संवर्ताद्दक्षादंगिरसस्तथा ॥ १३ ॥
शातातपाच्च हारीताद्याज्ञवल्क्यात्तथैव च
आपस्तंबकृताधर्माः शंखस्य लिखितस्य च॥ १४॥

कात्यायनकृताश्चैव तथा प्राचेतसान्मुनेः
श्रुतास्त्वेते भवत्प्रोक्ताः श्रुत्यर्थामे न विस्मृताः॥ १५॥
अस्मिन्मंन्वंतरे धर्माः कृते त्रेतादिके युगे
सर्वे धर्माः कृते जाताः सर्वे नष्टाः कलौ युगे॥ १६॥
चातुर्वर्ण्यसमाचारं किंचित्साधारणं वद
चतुर्णामपि वर्णानां कर्तव्यं धर्मकोविदैः ॥१७॥
ब्रूहि धर्मं स्वरूपज्ञ सूक्ष्मं स्थूलं च विस्तरात्
व्यासवाक्यावसाने तु मुनिमुख्यः पराशरः॥ १८॥
धर्मस्य निर्णयं प्राह सूक्ष्मं स्थूलं च विस्तरात्
शृणु पुत्र प्रवक्ष्यामि शृण्वंतु मुनयस्तथा ॥ १९॥
कल्पे कल्पे क्षयोत्पत्त्या ब्रह्मविष्णुमहेश्वराः
श्रुतिस्मृतिसदाचारा निर्णेतारश्च सर्वदा ॥ २० ॥
न कश्चिद्वेदकर्ता च वेदं स्मृत्वा चतुर्मुखः
तथैव धर्मान्स्मरति मनुः कल्पांतरेंतरे ॥ २१ ॥
अन्ये कृतयुगे धर्मास्त्रेतायां द्वापरे युगे
अन्ये कलियुगे नृणां युगरूपानुसारतः ॥ २२ ॥
तपः परं कृतयुगे त्रेतायां ज्ञानमुच्यते
द्वापरे यज्ञमेवाहुर्दानमेव कलौ युगे ॥ २३ ॥

कृते तु मानवा धर्मास्त्रेतायां गौतमाः स्मृताः
द्वापरे शंखलिखिताः कलौ पाराशराःस्मृताः॥ २ ४॥
त्यजेद्देशं कृतयुगे त्रेतायां ग्राममुत्सृजेत्
द्वापरे कुलमेकं तु कर्तारं तु कलौ युगे ॥ २ ५ ॥
कृते संभाषणादेव त्रेतायां स्पर्शनेन च
द्वापरे त्वन्नमादाय कलौ पतति कर्मणा ॥ २ ६ ॥
कृते तत्क्षणकः शापस्त्रेतायां दशभिर्दिनैः
द्वापरे त्वेकमासेन कलौ संवत्सरेण तु ॥ २ ७ ॥
अभिगम्य कृते दानं त्रेतास्वाहूय दीयते
द्वापरे याचमानाय सेवया दीयते कलौ ॥ २ ८ ॥
अभिगम्योत्तमं दानमाहूयैव तु मध्यमं
अधमं याचमानाय सेवादानं तु निष्फलं ॥ २ ९ ॥
जितोधर्मोह्यधर्मेण सत्यं चैवानृतेन च
जिताश्चौरैश्च राजानः स्त्रीभिश्च पुरुषाः कलौ॥ ३ ०॥
सीदंति चाग्निहोत्राणि गुरुपूजा प्रणश्यति
कुमार्यश्च प्रसूयंते अस्मिन्कलियुगे सदा ॥ ३ १॥
कृते त्वस्थिगताः प्राणास्त्रेतायां मांसमाश्रिताः
द्वापरे रुधिरं चैव कलौ त्वन्नादिषु स्थिताः॥ ३ २॥

युगे युगे च ये धर्मास्तत्र तत्र च ये द्विजाः
तेषां निंदा न कर्त्तव्या युगरूपा हि ते द्विजाः॥ २ ३॥
युगे युगे तु सामर्थ्यं शेषं मुनिविभाषितं
पराशरेण चाप्युक्तं प्रायश्चित्तं विधीयते ॥ ३ ४॥
अहमद्यैव तत्सर्वमनुस्मृत्य ब्रवीमि वः
चातुर्वर्ण्यसमाचारं श्रृण्वंतु मुनिपुंगवाः ॥ ३ ५ ॥
पराशरमतं पुण्यं पवित्रं पापनाशनं
चिंतितं ब्राह्मणार्थाय धर्मसंस्थापनाय च ॥ ३ ६॥
चतुर्णामपि वर्णानामाचारो धर्मपालकः
आचारभ्रष्टदेहानां भवेद्धर्मः पराङ्मुखः॥ ३ ७ ॥
षट्कर्माभिरतो नित्यं देवतातिथिपूजकः
हुतशेषं तु भुंजानो ब्राह्मणो नावसीदति ॥ ३ ८॥
संध्या स्नानं जपो होमो देवतातिथिपूजनं
आतिथ्यं वैश्वदेवं च षट्कर्माणि दिने दिने॥ ३ ९॥
इष्टो वा यदि वा द्वेष्यो मूर्खः पंडितएव वा
वैश्वदेवे तु संप्राप्तः सोतिथिः सर्वसंगमः ॥ ४ ० ॥
दूराध्वोपगतं श्रांतं वैश्वदेवउपस्थितं
अतिथिं तं विजानीयान्नातिथिः पूर्वमागतः॥ ४ १॥

नपृच्छेद्गोत्रचरणे स्वाध्यायं च व्रतानि च
हृदयं कल्पयेत्तस्मिन्सर्वदेवमयोहि सः ॥ ४२ ॥
नैकग्रामीणमतिथिं संगृह्णीत कदा च न
अनित्यमागतोयस्मात्तस्मादतिथिरुच्यते ॥ ४३ ॥
अतिथिं तत्र संप्राप्तं पूजयेत्स्वागतादिना
तथासनप्रदानेन पादप्रक्षालनेन च ॥ ४४ ॥
आसनाऽवसथौ शय्यामनुव्रज्यामुपासनम्
उत्तमे उत्तमं कुर्याद्धीने हीनं समे समं ॥ ४५ ॥
अपूर्वः सव्रती विप्रोह्यपूर्वश्चातिथिस्तथा
वेदाभ्यासरतो नित्यमपूर्वो हि दिने दिने ॥ ४६ ॥
वैश्वदेवे तु संप्राप्ते भिक्षुके गृहमागते
उद्धृत्य वैश्वदेवार्थं भिक्षुकं तं विसर्जयेत् ॥ ४७ ॥
यतिश्च ब्रह्मचारी च पक्कान्नस्वामिनावुभौ
तयोरन्नमदत्वा तु भुक्त्वा चांद्रायणं चरेत् ॥ ४८ ॥
दद्याच्च भिक्षात्रितयं परिव्राड्ब्रह्मचारिणोः
इच्छया च ततो दद्याद्विभवे सत्यवारितं ॥ ४९ ॥
यतिहस्ते जलं दद्याद्भैक्ष्यं दद्यात्पुनर्जलं
तद्भैक्ष्यं मेरुणा तुल्यं तज्जलं सागरोपमं ॥ ५० ॥

वैश्वदेवकृतान्दोषान् शक्तोभिक्षुर्व्यपोहितुं
नहि भिक्षुकृतान्दोषान्वैश्वदेवोव्यपोहति ॥५१॥
वैश्वदेवविहीनाये आतिथ्येन विवर्जिताः
सर्वे ते नरकं यान्ति काकयोनिं व्रजंति ते ॥५२॥
चौरो वा यदि चांडालः शत्रुर्वा पितृघातकः
वैश्वदेवे तु संप्राप्ते सोतिथिः सर्वसंगमः ॥ ५३ ॥
यो वेष्टिताशिरा भुंक्ते यो भुंक्ते दक्षिणामुखः
वामपादकरन्यस्तं तद्वै रक्षांसि भुंजते ॥ ५४ ॥
काष्ठभारसहस्रेण घृतकुंभशतेन च
अतिथिर्यस्य भग्नाशस्तस्य होमो निरर्थकः॥५५॥
ब्राह्मणस्य मुखं क्षेत्रं निरूषरमकंटकं
वापयेत्सर्वबीजानि सा कृषिः सार्वकामिकी ॥५६॥
सुक्षेत्रे वापयेद्बीजं सुपात्रे निक्षिपेद्धनं
सुक्षेत्रे च सुपात्रे च ह्युप्तं तन्न विनश्यति ॥५७॥
अतिथिर्यस्य भग्नाशो गृहात्प्रतिनिवर्त्तते
पितरस्तस्य नाश्नंति दशवर्षाणि पंच च ॥ ५८ ॥
नानुगृण्हाति यो विप्रोह्यतिथिं वेदपारगम्
अदत्वा चान्नमात्रं तु भुक्त्वा भुंक्ते तु किल्विषं॥५९॥

अव्रताश्चनधीयाना यत्र भैक्ष्यचरा द्विजाः
तं ग्रामं दंडयेद्राजा चौरभक्तप्रदो हि सः॥ ६० ॥
क्षत्रियो हि प्रजा रक्षन् शस्त्रपाणिः प्रदंडवान्
निर्जित्य परसैन्यानि क्षितिं धर्मेण पालयेत्॥ ६१॥
पुष्पं फलं विचिनुयान्मूलच्छेदं विवर्जयेत्
मालाकारइवारामे न यथांगारकारकः ॥ ६२ ॥
लाभकर्म्म तथा रत्नगवां च परिपालनं
वाणिज्यं कृषिकार्यं च वैश्यवृत्तिरुदाहृता॥ ६३॥
शूद्राणां द्विजशुश्रूषा परधर्मः प्रकीर्तितः
अन्यथा कुरुते किंचित्तद्भवेत्तस्य निष्फलं॥ ६४॥
विक्रीणन्मद्यमांसानि ह्यभक्ष्यस्य च भक्षणं
कुर्वन्नगम्यागमनं शूद्रः पतति तत्क्षणात् ॥ ६५ ॥
लवणं मधु तैलं च दधि तक्रं घृतं पयः
न दुष्येच्छूद्रजातीनां कुर्यात्सर्वेषु विक्रयं ॥ ६६॥
कपिलाक्षीरपानेन ब्राह्मणीगमनेन च
वेदाक्षरविचारेण शूद्रस्य नरकं ध्रुवं ॥ ६७ ॥
इति श्रीपाराशरीये धर्मशास्त्रे चातुर्वर्ण्याचारोनाम
प्रथमोध्यायः

द्वितीयोध्यायः

गृहस्थधर्मविचारः

अतःपरं गृहस्थस्य कर्माचारं कलौ युगे
धर्मं साधारणं शक्त्या चातुर्वर्ण्यक्रमागतं ॥ १ ॥
तं प्रवक्ष्याम्यहं पूर्वं पराशरवचो यथा
षट्कर्मनिरतोविप्रः कृषिकर्म समाचरेत् ॥ २ ॥
क्षुधितं तृषितं श्रांतं वलीवर्द्दं न योजयेत्
हीनांगं व्याधितं क्लीवं वृषं विप्रो न वाहयेत् ॥३॥
स्थिरांगं नीरुजं दृप्तं सुनर्द्दं षंढवर्जितं
वाहयेद्दिवसस्यार्द्धं पश्चात्स्नानं समाचरेत् ॥ ४ ॥
जप्यं देवार्चनं होमं स्वाध्यायं चैवमभ्यसेत्
एकद्वित्रिचतुर्विप्रान्भोजयेत्स्नातकान् द्विजः॥५॥
स्वयंकृष्टे यथा क्षेत्रे धान्यैश्च स्वयमर्जितैः
निर्वपेत्पंचयज्ञांश्च क्रतुदीक्षां च कारयेत् ॥ ६ ॥
तिलारसा न विक्रेया विक्रेयाधान्यतः समाः
विप्रस्यैवंविधा वृत्तिस्तृणकाष्ठादिविक्रयः ॥ ७॥

ब्राह्मणश्चेत्कृषिं कुर्यात्तन्महादोषमाप्नुयात्
संवत्सरेण यत्पापं मत्स्यघाती समाप्नुयात्
अयोमुखेन काष्ठेन तदेकाहेन लांगली ॥ ८ ॥
पाशकोमत्स्यघाती च व्याधः शाकुनिकस्तथा
अदाता कर्षकश्चैव सर्वे ते समभागिनः ॥ ९ ॥
वृक्षं छित्वा महीं भित्वा हत्वा च कृमिकीटकान्
कर्षकः खलयज्ञेन सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १० ॥
यो न दद्याद्विजातिभ्योराशिमूलमुपागतः
स चौरः स च पापिष्ठो ब्रह्मघ्नं तं विनिर्दिशेत्॥ ११॥
राज्ञे दत्वा तु षड्भागं देवानां चैकविंशतिं
विप्राणां त्रिंशकं भागं सर्वपापैः प्रमुच्यते ॥ १२॥
क्षत्रियोपि कृषिं कृत्वा देवान्विप्रांश्च पूजयेत्
वैश्यः शूद्रस्तथा कुर्यात्कृषिवाणिज्यशिल्पकं॥ १३
विकर्म कुर्वते शूद्रा द्विजशुश्रूषणोज्झिताः
भवंत्यल्पायुषस्ते वै निरयं यांत्यसंशयं ॥ १४ ॥
चतुर्णामपि वर्णानामेषधर्मः सनातनः॥ १५ ॥
इति श्रीपाराशरीये धर्मशास्त्रे गृहस्थधर्माचारोनाम
द्वितीयोध्यायः

तृतीयोध्यायः

आशौचशुद्धिः

अतः शुद्धिं प्रवक्ष्यामि जनने मरणे तथा
दिनत्रयेण शुध्यंति ब्राह्मणाः प्रेतसूतके ॥ १ ॥
क्षत्रियो द्वादशाहेन वैश्यः पंचदशाहकैः
शूद्रः शुध्यति मासेन पराशरवचो यथा ॥ २ ॥
उपासने तु विप्राणामंगशुद्धिस्तु जायते
ब्राह्मणानां विशुद्धौ तु देहस्पर्शो विधीयते ॥ ३ ॥
जातौ विप्रोदशाहेन द्वादशाहेन भूमिपः
वैश्यः पंचदशाहेन शूद्रो मासेन शुध्यति ॥ ४ ॥
एकाहाच्छुध्यते विप्रो योग्निवेदसमन्वितः
त्र्यहात्केवलवेदस्तु द्विहीनो दशभिर्दिनैः ॥ ५ ॥
जन्मकर्मपरिभ्रष्टः सन्ध्योपासनवर्जितः
नामधारकविप्रस्तु दशाहं सूतकी भवेत् ॥ ६ ॥
एकपिंडास्तु दायादाः पृथग्दारानिकेतनाः
जन्मन्यपि विपत्तौ च तेषां तत्सूतकं भवेत् ॥ ७ ॥

तावत्तत्सूतकं गोत्रे चतुर्थपुरुषेण तु
दायाद्विच्छेदमाप्नोति पंचमो वात्मवंशजः॥ ८ ॥
चतुर्थे दशरात्रं स्यात्षण्णिशाः पुंसि पंचमे
षष्ठे चतुरहाच्छुद्धिः सप्तमे तु दिनत्रयात् ॥ ९ ॥
भृग्वग्निमरणे चैव देशांतरमृतेथवा
बाले प्रेते च सन्यस्ते सद्यः शौचं विधीयते॥ १०
देशांतरमृतः कश्चित्सगोत्रः श्रूयते यदि
न त्रिरात्रमहोरात्रं सद्यः स्नात्वा विशुध्यति॥ ११
देशांतरगतो विप्रः प्रवासात्कालकारितात्
देहनाशमनुप्राप्तस्तिथिर्न ज्ञायते यदि ॥ १२ ॥
कृष्णाष्टमी त्वमावास्या कृष्णावैकादशी भवेत्
उदकं पिंडदानं च तत्र श्राद्धं च कारयेत्॥ १३॥
अजातदंता ये बाला ये च गर्भाद्विनिस्सृताः
न तेषामग्निसंस्कारो नाशौचं नोदकक्रिया॥ १४॥
यदि गर्भो विपद्येत स्रवते वापि योषितः
यावन्मासस्थितो गर्भो दिनं तावत्तु सूतकं॥ १५॥
आचतुर्थाद्भवेत्स्रावः पातः पंचमषष्ठयोः
अतः परं प्रसूतिः स्याद्दशाहं सूतकं भवेत् ॥ १६॥

दंतजातेऽनुजाते च कृतचूडे च संस्थिते
अग्निसंस्करणे तेषां त्रिरात्रमशुचिर्भवेत् ॥ १७ ॥
आदंतजन्मनःसद्यआचूडान्नैशिकी स्मृता
त्रिरात्रमाव्रतादेशाद्दशरात्रमतः परं ॥ १८ ॥
ब्रह्मचारी गृहे येषां हूयते च हुताशने
संपर्कं चेन्न कुर्वंति न प्रेतं नच सूतकं ॥ १९ ॥
संपर्काद्दुष्यते विप्रोजनने मरणे तथा
संपर्काच्च निवृत्तस्य न प्रेतं नच सूतकं ॥ २० ॥
शिल्पिनः कारवोवैद्यादासी दासास्तथैव च
राजानः श्रोत्रियाश्चैव सद्यःशौचाः प्रकीर्तिताः २१
सव्रतः सत्रपूतश्च आहिताग्निश्च योद्विजः
राज्ञश्च सूतकं नास्ति यस्य चेच्छति पार्थिवः॥२२
उद्यतोनिधने दाने आर्तोविप्रोनिमंत्रितः
तथैव ऋषिभिर्दृष्टं यथाकालेन शुध्यति ॥२३॥
प्रसवे गृहमेधी तु न कुर्यात्संकरं यदि
दशाहाच्छुध्यते माता त्ववगाह्य पिता शुचिः२४
सर्वेषां शावमाशौचं मातापित्रोस्तु सूतकं
सूतकं मातुरेव स्यादुपस्पृश्य पिता शुचिः ॥२५॥

यदि पत्न्यां प्रसूतायां संपर्कं कुरुते द्विजः
सूतकं तु भवेत्तस्य यदि विप्रः षडंगवित् ॥ २६ ॥
संपर्काज्जायते दोषोनान्योदोषोस्ति वै द्विजे
तस्मात्सर्वप्रयत्नेन संपर्कं वर्जयेद्बुधः ॥ २७ ॥
विवाहोत्सवयज्ञेषु त्वंतरामृतसूतके
पूर्वसंकल्पितं द्रव्यं दीयमानं न दुष्यति ॥ २८ ॥
अंतरा तु दशाहस्य पुनर्मरणजन्मनी
तावत्स्यादशुचिर्विप्रो यावत्तत्स्यादनिर्दशं ॥ २९ ॥
ब्राह्मणार्थे विपन्नानां बंदिगोग्रहणे तथा
आहवेषु विपन्नानामेकरात्रमशौचकं ॥ ३० ॥
द्वाविमौ पुरुषौ लोके सूर्यमंडलभेदिनौ
परिव्राड्योगयुक्तश्च रणे चाभिमुखोहतः ॥ ३१ ॥
यत्र तत्र हतः शूरः शत्रुभिः परिवेष्टितः
अक्षयाँल्लभते लोकान्यदि क्लीबं न भाषते ॥ ३२ ॥
संन्यस्तं ब्राह्मणं दृष्ट्वा स्थानाच्चलति भास्करः
एषमे मंडलं भित्वा परं स्थानं प्रयास्यति ॥ ३३ ॥
यस्तु भग्नेषु सैन्येषु विद्रवत्सु समंततः
परित्राता यदा गच्छेत्सच क्रतुफलं लभेत् ॥ ३४ ॥

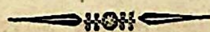
यस्य छेदक्षतं गात्रं शरमुद्गरयष्टिभिः
देवकन्यास्तु तं वीरं हरंति रमयंति च ॥ ३५ ॥
देवांगनासहस्राणि शूरमायोधने हतं
त्वरमाणाः प्रधावंति मम भर्त्ता ममेति च ॥ ३६ ॥
यं यज्ञसंघैस्तपसा च विप्रा
स्स्वर्गैषिणोवात्र यथैव यांति
क्षणेन यांत्येव हि तत्र वीराः
प्राणान्सुयुद्धेन परित्यजंतः ॥ ३७ ॥
जितेन लभ्यते लक्ष्मीर्मृतेनापि सुरांगनाः
क्षणविध्वंसिकार्येस्मिन्का चिंता मरणे रणे ॥ ३८ ॥
ललाटदेशे रुधिरं स्रवञ्च
यस्याहवेन प्रविशेच्च वक्रं
तत्सोमपानेन किलास्य तुल्यं
संग्रामदेशे विधिवच्च दृष्टं ॥ ३९ ॥
अनाथं ब्राह्मणं प्रेतं ये वहंति द्विजातयः
पदे पदे यज्ञफलमानुपूर्व्या लभंति ते ॥ ४० ॥
न तेषामशुभं किंचित्पापं वा शुभकर्मणां
जलावगाहनात्तेषां सद्यः शौचं विधीयते ॥ ४१ ॥

असगोत्रमबंधुं च प्रेतीभूतं द्विजोत्तमं
वहित्वा च दहित्वा च प्राणायामेन शुध्यति॥ ४२॥
अनुगम्येच्छया प्रेतं ज्ञातिमज्ञातिमेव वा
स्नात्वा सचैलं स्पृष्ट्वाग्निं घृतं प्राश्य विशुध्यति॥ ४३
क्षत्रियं मृतमज्ञानाद्ब्राह्मणोयोनुगच्छति
एकाहमशुचिर्भूत्वा पंचगव्येन शुध्यति ॥ ४४॥
शवं तु वैश्यमज्ञानाद्ब्राह्मणोह्यनुगच्छति
कृत्वा शौचं द्विरात्रं च प्राणायामान् षडाचरेत् ४५
प्रेतीभूतं तु यः शूद्रं ब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः
अनुगच्छेन्नीयमानं त्रिरात्रमशुचिर्भवेत् ॥४६ ॥
त्रिरात्रे तु ततः पूर्णे नदीं गत्वा समुद्रगां
प्राणायामशतं कृत्वा घृतं प्राश्य विशुध्यति॥ ४७॥
विनिर्वर्त्य यदा शूद्राउदकांतमुपस्थिताः
द्विजैस्तदानुगंतव्या एषधर्मः सनातनः ॥४७॥

इति श्रीपाराशरीये धर्मशास्त्रे जननमरणसूतका
दिशुद्धिर्नाम तृतीयोध्यायः

चतुर्थोध्यायः

आत्मघातिनां शुद्धिः

अतिमानादतिक्रोधात्स्नेहाद्वा यदि वा भयात्
उद्बध्नीयात्स्त्री पुमान्वा गतिरेषा विधीयते ॥ १ ॥
पूयशोणितसंपूर्णे त्वंधे तमसि मज्जति
षष्टिर्वर्षसहस्राणि नरकं प्रतिपद्यते ॥ २ ॥
नाशौचं नोदकं नाग्निं नाश्रुपातं च कारयेत्
वोढारोग्निप्रदातारः पाशच्छेदकरास्तथा ॥ ३ ॥
तप्तकृच्छ्रेण शुध्यंतीत्येवमाह प्रजापतिः
गोभिर्हतं तथोद्बद्धं ब्राह्मणेन तु घातितम् ॥४॥
संस्पृशंति तु ये विप्रा वोढारोदाहकाश्च ये
अन्ये ये चानुगंतारः पाशच्छेदकराश्च ये ॥ ५ ॥
तप्तकृच्छ्रेण शुद्धास्ते कुर्युर्ब्राह्मणभोजनं
अनडुत्सहितां गाँ च दद्युर्विप्राय दक्षिणां ॥ ६ ॥
त्र्यहमुष्णं पिबेद्वारि त्र्यहमुष्णं पिबेत्पयः
त्र्यहमुष्णं पिबेत्सर्पिर्वायुभक्षोदिनत्रयं ॥ ७ ॥

षट्पलं तु पिबेदंभस्त्रिपलं तु पयः पिबेत्

पलमेकं पिबेत्सर्पिस्तप्तकृच्छ्रं विधीयते ॥ ८ ॥

योवै समाचरेद्विप्रः पतितादिष्वकामतः

पंचाहं वा दशाहं वा द्वादशाहमथापि वा ॥९॥

मासार्द्धं मासमेकं वा मासद्वयमथापि वा

अब्दार्द्धमब्दमेकं वा भवेदूर्ध्वं तु तत्समः ॥ १० ॥

त्रिरात्रं प्रथमे पक्षे द्वितीये कृच्छ्रमाचरेत्

तृतीये चैव पक्षे तु कृच्छ्रं सांतपनं चरेत् ॥११॥

चतुर्थे दशरात्रं स्यात्पराकः पंचमे मतः

कुर्याच्चांद्रायणं षष्ठे सप्तमे त्वैंदवद्वयं ॥ १२ ॥

शुध्यर्थमष्टमे चैव षण्मासान्कृच्छ्रमाचरेत्

पक्षसंख्याप्रमाणेन सुवर्णान्यपि दक्षिणा ॥१३॥

ऋतुस्नाता तु या नारी भर्त्तारं नोपगच्छति

सा मृता नरकं याति विधवा च पुनः पुनः॥१४॥

ऋतुस्नातां तु योभार्य्यां सन्निधौ नोपगच्छति

घोरायां भ्रूणहत्यायां युज्यते नात्र संशयः॥१५॥

दरिद्रं व्याधितं धूर्तं भर्तारं यावमन्यते

सा शुनी जायते मृत्वा सूकरी च पुनः पुनः॥१६॥

पत्यौ जीवति या नारी उपोष्य व्रतमाचरेत्
आयुष्यं हरते भर्त्तुः सा नारी नरकं व्रजेत्॥१७॥
अपृष्ट्वा चैव भर्तारं या नारी कुरुते व्रतं
सर्वं तद्राक्षसान्गच्छेदित्येवं मनुरब्रवीत् ॥ १८ ॥
बांधवानां सजातीनां दुर्वृत्तं कुरुते तु या
गर्भपातं च या कुर्यान्न तां संभाषयेत्क्वचित्॥१९॥
यत्पापं ब्रह्महत्यायाद्द्विगुणं गर्भपातने
प्रायश्चित्तं न तस्यास्स्यात्तस्यास्त्यागो विधीयते २०
न कार्यमावसथ्येन नाग्निहोत्रेण वा पुनः
सभवेत्कर्मचांडालो यस्तु कर्मपराङ्मुखः ॥२१॥
ओघवाताहृतं बीजं यस्य क्षेत्रे प्ररोहति
सक्षेत्री लभते बीजं न बीजी भागमर्हति॥२२॥
तद्वत्परस्त्रियाः पुत्रौ द्वौ सुतौ कुंडगोलकौ
पत्यौ जीवति कुंडस्तु मृते भर्तरि गोलकः॥२३॥
औरसः क्षेत्रजश्चैव दत्तः कृत्रिमकः सुतः
दद्यान्माता पिता वा यं सपुत्रोदत्तकोभवेत्॥२४॥
परिवित्तिः परिवेत्ता च यया च परिविद्यते
सर्वे ते नरकं यांति दातृयाजकपंचमाः ॥ २५ ॥

द्वौ कृच्छ्रौ परिवित्तेस्तु कन्यायाः कृच्छ्रएव च
कृच्छ्रातिकृच्छ्रौ दाता तु होता चांद्रायणं चरेत्॥ २६
कुब्जवामनषंढेषु गद्गदेषु जडेषु च
जात्यंधबधिरे मूके न दोषः परिविंदतः ॥ २७ ॥
पितृव्यपुत्रः सापत्नः परनारीसुतस्तथा
दाराग्निहोत्रसंयोगे न दोषः परिवेदने ॥ २८ ॥
ज्येष्ठोभ्राता यदा तिष्ठेदाधानं नैव कारयेत्
अनुज्ञातस्तु कुर्वीत शंखस्य वचनं यथा ॥ २९ ॥
नष्टे मृते प्रव्रजिते क्लीबे च पतिते पतौ
पंचस्वापत्सु नारीणां पतिरन्यो विधीयते ॥३०॥
मृते भर्त्तरि या नारी ब्रह्मचर्यव्रते स्थिता
सा मृता लभते स्वर्गं यथा ते ब्रह्मचारिणः॥३१॥
तिस्रः कोट्योऽर्द्धकोटी च यानि लोमानि मानुषे
तावत्कालं वसेत्स्वर्गे भर्त्तारं यानुगच्छति ॥३२॥
व्यालग्राही यथा व्यालं बलादुद्धरते बिलात्
एवं स्त्री पतिमुद्धृत्य तेनैव सह मोदते ॥ ३३ ॥
इति श्रीपाराशरे धर्मशास्त्रे उद्बंधनादिमृतशुद्धिर्नाम
चतुर्थोध्यायः

पंचमोध्यायः

श्वादिदंशादौ शुद्धिविचारः

वृकश्वानश्रृगालाद्यैर्दष्टोयस्तु द्विजोत्तमः
स्नात्वा जपेत्सगायत्रीं पवित्रां वेदमातरं ॥ १ ॥
गवां श्रृंगोदकस्नानान्महानद्योस्तु संगमे
समुद्रदर्शनाद्वापि शुना दष्टः शुचिर्भवेत् ॥ २ ॥
वेदविद्याव्रतस्नातः शुना दष्टोद्विजोयदि
सहिरण्योदकैः स्नात्वा घृतं प्राश्य विशुध्यति॥ ३॥
अव्रतः सव्रतोवापि शुना दष्टोभवेद्विजः
प्रणिपाताद्भवेत्पूतोविप्रैश्चक्षुर्निरीक्षितः ॥ ४ ॥
सव्रतस्तु शुना दष्टोयस्त्रिरात्रमुपावसेत्
घृतं कुशोदकं पीत्वा व्रतशेषं समापयेत् ॥ ५ ॥
शुना घ्रातावलीढस्य नखैर्विलिखितस्य च
अद्भिः प्रक्षालनं प्रोक्तमग्निना चावधूलनं ॥६॥
ब्राह्मणी तु शुना दष्टा जंबुकेन वृकेन वा
उदितं ग्रहनक्षत्रं दृष्ट्वा सद्यः शुचिर्भवेत् ॥७॥

कृष्णपक्षे यदा सोमो न दृश्येत कदाचन
यां दिशं व्रजते सोमस्तां दिशं चावलोकयेत्॥८॥
असद्ब्राह्मणके ग्रामे शुना दष्टोद्विजोत्तमः
वृषं प्रदक्षिणीकृत्य सद्यः स्नात्वा शुचिर्भवेत्॥९॥
चांडालेन श्वपाकेन गोभिर्विप्रोहतोयदि
आहिताग्निर्हतोविप्रोविषेणात्महतोयदि ॥ १० ॥
दहेत्तं ब्राह्मणोविप्रोलोकाग्नौ मंत्रवर्जितम्॥११॥
स्पृष्ट्वा वोढ्वा च दग्ध्वा च सपिंडेषु च सर्वदा
प्राजापत्यं चरेत्पश्चाद्विप्राणामनुशासनात्॥१२॥
दग्ध्वास्थीनि पुनर्गृह्य क्षीरेण क्षालयेद्विजः
स्वेनाग्निना स्वमंत्रेण पृथगेतत्पुनर्दहेत् ॥ १३ ॥
आहिताग्निर्द्विजः कश्चित्प्रवसन्कालचोदितः
देहनाशमनुप्राप्तस्तस्याग्निर्वसते गृहे ॥ १४ ॥
प्रेताग्निहोत्रसंस्कारः श्रूयतामृषिपुंगवाः
कृष्णाजिनं समास्तीर्य कुशैस्तं पुरुषाकृति॥१५॥
षट्शतानि शतं चैव पलाशानां च वृंततः
चत्वारिंशच्छिरे दद्याच्छतं कंठे तु विन्यसेत्॥१६॥

बाहुभ्यां दशकं दद्यादंगुलीषु दशैव तु
शतं तु जघने दद्याद्विशतं तूदरे तथा ॥ १७ ॥
दद्यादष्टौ वृषणयोः पंच मेढ्रे तु विन्यसेत्
एकविंशतिमूरुभ्यां द्विशतं जानुजंघयोः ॥ १८ ॥
पादांगुलीषु दद्यात्षट् यज्ञपात्रं ततोन्यसेत्
शम्यां शिश्ने विनिक्षिप्य अरणिं मुष्कयोरपि ॥ १९ ॥
जूहूं च दक्षिणे हस्ते वामे तूपभृतं न्यसेत्
पृष्ठे तूलूखलं दद्यात्पृष्ठे च मुसलं न्यसेत् ॥ २० ॥
उरसि क्षिप्य दृषदं तंडुलाज्यतिलान्मुखे
श्रोत्रे च प्रोक्षणीं दद्यादाज्यस्थालीं च चक्षुषोः २१
कर्णौ नेत्रे मुखे घ्राणे हिरण्यशकलं न्यसेत्
अग्निहोत्रोपकरणमशेषं तत्र निक्षिपेत् ॥ २२ ॥
असौ स्वर्गाय लोकाय स्वाहेत्येकाहुतिं सकृत्
दद्यात्पुत्रोथवा भ्राताप्यन्योवापि च बांधवः २३
यथा दहनसंस्कारस्तथा कार्यं विचक्षणैः
ईदृशं तु विधिं कुर्याद्ब्रह्मलोकगतिः स्मृता
दहंति ये द्विजास्तं तु ते यांति परमां गतिं ॥ २४ ॥

अन्यथा कुर्वते कर्म त्वात्मबुध्या प्रचोदिताः
भवंत्यल्पायुषस्ते वै पतंति नरकेशुचौ ॥ २५ ॥

इति श्रीपाराशरीये धर्मशास्त्रे श्वादिदष्टशुद्धिर्नाम पंचमोध्यायः

षष्ठोध्यायः

साधारणप्राणिहत्याशुद्धिः

अतः परं प्रवक्ष्यामि प्राणिहत्यासु निष्कृतिं
पराशरेण पूर्वोक्तांमण्वर्थेपि च विस्तृतां ॥ १ ॥
क्रौंचसारसहंसांश्च चक्रवाकं च कुक्कुटं
जालपादं च शरभं हत्वाहोरात्रतः शुचिः ॥ २ ॥
बलाकाटिट्टिभौ वापि शुकपारावतावपि
अटीनबकघाती च शुध्यते नक्तभोजनात् ॥ ३ ॥
वृककाककपोतानां सारीतित्तिरघातकः
अंतर्जलउभे संध्ये प्राणायामेन शुध्यति ॥ ४ ॥
गृध्रश्येनशशादीनामुलूकस्य च घातकः
अपक्वाशी दिनं तिष्ठेत्त्रिकालं मारुताशनः ॥ ५ ॥

वल्गुलीटिट्टिभानां च कोकिलाखंजरीटयोः
लाविकारक्तपक्षाणां शुध्यते नक्तभोजनात्॥६॥
कारंडवचकोराणां पिंगलाकुररस्य च
भारद्वाजादिकं हत्वा शिवं संपूज्य शुध्यति॥७॥
भेरुंडचाषभासाँश्च पारावतकपिंजलान्
पक्षिणां चैव सर्वेषामेकरात्रमभोजनं ॥ ८ ॥
हत्वा मूषकमार्जारसर्पाजगरडुंडुभान्
कृसरं भोजयेद्विप्रोलोहदंडं च दक्षिणां ॥ ९ ॥
शिशुमारं तथा गोधां हत्वा कूर्मं च शल्यकं
वृंताकफलभक्षी चाप्यहोरात्रेण शुध्यति॥१०॥
वृकजंबुकऋक्षाणां तरक्षूणां च घातकः
तिलप्रस्थं द्विजे दद्याद्वायुभक्षोदिनत्रयं ॥११॥
गजस्य च तुरंगस्य महिषोष्ट्रस्य घातने
प्रायश्चित्तमहोरात्रं त्रिसंध्यमवगाहनं ॥ १२ ॥
कुरंगं वानरं सिंहं चित्रं व्याघ्रं च घातयन्
शुध्यते सत्रिरात्रेण विप्राणां तर्प्पणेन च॥१३॥
मृगरोहिवराहाणामवेर्बस्तस्य घातकः
अफालकृष्टमश्नीयादहोरात्रमुपोष्य सः ॥ १४॥

एवं चतुष्पदानां च सर्वेषां वनचारिणां
अहोरात्रोषितस्तिष्ठेज्जपन्वै जातवेदसं ॥ १५ ॥
शिल्पिनं कारुकं शूद्रं स्त्रियं वा यस्तु घातयेत्
प्राजापत्यद्वयं कृत्वा वृषैकादश दक्षिणा॥ १६॥
वैश्यं वा क्षत्रियं वापि निर्दोषं यस्तु घातयेत्
सोपि कृच्छ्रद्वयं कुर्याद्द्वाविंशद्दक्षिणां ददेत्॥ १७॥
वैश्यं शूद्रं क्रियासक्तं विकर्मस्थं द्विजोत्तमं
हत्वा चान्द्रायणं कुर्यात्त्रिंशद्गाश्चैव दक्षिणां॥ १८॥
चाण्डालं हतवान्कश्चिद्ब्राह्मणोयदि कंचन
प्राजापत्यं चरेत्कृच्छ्रं गोद्वयं दक्षिणां ददेत्॥ १९॥
क्षत्रियेणापि वैश्येन शूद्रेणैवेतरेण वा
चाण्डालस्य वधे प्राप्ते कृच्छ्रार्द्धेन विशुध्यति॥ २०॥
चौरः श्वपाकश्चांडालोविप्रेणापि हतोयदि
अहोरात्रोषितः स्नात्वा पंचगव्येन शुध्यति ॥ २१॥
श्वपाकं वापि चांडालं विप्रः संभाषते यदि
द्विजसंभाषणं कुर्यात्सावित्रीं वा सकृज्जपेत्॥ २२॥
चाण्डालैः सह सुप्ते तु त्रिरात्रमुपवासयेत्
चाण्डालैकपथं गत्वा गायत्रीस्मरणाच्छुचिः॥ २३॥

चाण्डालदर्शने सद्यआदित्यमवलोकयेत्
चाण्डालस्पर्शने चैव सचैलं स्नानमाचरेत्॥२४॥
चांडालखातवापीषु पीत्वा सलिलमग्रजः
अज्ञानादेकभक्तेन त्वहोरात्रेण शुध्यति ॥२५॥
चांडालभाण्डसंस्पृष्टं पीत्वा कूपगतं जलं
गोमूत्रयावकाहारस्त्रिरात्राच्छुद्धिमाप्नुयात्॥२६॥
चांडालघटसंस्थं तु यत्तोयं पिबति द्विजः
तत्क्षणात्क्षिपते यस्तु प्राजापत्यं समाचरेत्॥२७॥
यदि न क्षिपते तोयं शरीरे यस्य जीर्य्यति
प्राजापत्यं न कर्तव्यं कृच्छ्रं सान्तपनं चरेत् ॥२८॥
चरेत्सान्तपनं विप्रः प्राजापत्यमनन्तरः
तदर्द्धं तु चरेद्वैश्यः पादं शूद्रस्तदाचरेत् ॥ २९ ॥
भांडस्थमंत्यजानां तु जलं दधि पयः पिबेत्
ब्राह्मणः क्षत्रियोवैश्यः शूद्रश्चैव प्रमादतः ॥३०॥
ब्रह्मकूर्चोपवासेन द्विजातीनां तु निष्कृतिः
शूद्रस्य चोपवासेन तथा दानेन शक्तितः॥३१॥
भुंक्तेऽज्ञानाद्विजश्रेष्ठश्चांडालान्नं कथंचन
गोमूत्रयावकाहारोदशरात्रेण शुध्यति ॥ ३२ ॥

एकैकं ग्रासमश्नीयाद्गोमूत्रे यावकस्य च
दशाहनियमस्थस्य व्रतं तत्तु विनिर्दिशेत् ॥३३॥
अविज्ञातश्च चाण्डालोयत्र वेश्मनि तिष्ठति
विज्ञातरूपं संन्यस्य द्विजाः कुर्युरनुग्रहं ॥ ३४ ॥
मुनिवक्त्रोद्गतान्धर्मान्गायंतोवेदपारगाः
पतंतमुद्धरेयुस्तं धर्मज्ञाः पापसंकटात् ॥ ३५॥
दध्ना च सर्पिषा चैव क्षीरगोमूत्रयावकं
भुंजीत सह भृत्यैश्च त्रिसंध्यमवगाहनम् ॥ ३६॥
त्र्यहं भुंजीत दध्ना च त्र्यहं भुंजीत सर्पिषा
त्र्यहं क्षीरेण भुंजीत्त एकैकेन दिनत्रयं ॥ ३७ ॥
भावदुष्टं न भुंजीत नोच्छिष्टकृमिदूषितं
दधिक्षीरस्य त्रिपलं पलमेकं घृतस्य तु ॥ ३८ ॥
भस्मना तु भवेच्छुद्धिरुभयोः कांस्यताम्रयोः
जलशौचेन वस्त्राणां परित्यागेन मृण्मयं ॥ ३९॥
कुसुंभगुडकार्पासलवणं तैलसर्पिषी
द्वारे कृत्वा तु धान्यानि दद्याद्वेश्मनि पावकं॥४०॥
एवं शुद्धस्ततः पश्चात्कुर्याद्ब्राह्मणतर्पणं
विंशतिं गा वृषं चैकं दद्याद्विप्रेषु दक्षिणां ॥४१॥

पुनर्लेपनखानेन होमजप्येन शुध्यति
आधारेण च विप्राणां भूमिदोषोन विद्यते॥ ४२॥
चाण्डालैः सह संपर्के मासं मासार्द्धमेव च
गोमूत्रयावकाहारोमासार्द्धेन विशुध्यति ॥ ४३॥
रजकी चर्मकारी च लुब्धकी वेणुजीविनी
चातुर्वर्ण्यस्य तु गृहेष्वविज्ञाता तु तिष्ठति ॥ ४४॥
ज्ञात्वा तु निष्कृतिं कुर्यात्पूर्वोक्तस्यार्द्धमेव हि
गृहदाहं न कुर्वीत शेषं सर्वं च कारयेत् ॥ ४५ ॥
गृहस्याभ्यंतरं गच्छेच्चांडालोयदि कस्यचित्
तमगाराद्विनिःसार्य्य मृद्भाण्डं तु विसर्जयेत् ॥ ४६॥
रसपूर्णं तु मृद्भाण्डं न त्यजेत्तु कदाचन
गोमयेन तु संमिश्रैर्जलैः प्रोक्षेद्गृहं तथा ॥ ४७ ॥
ब्राह्मणस्य व्रणद्वारे पूयशोणितसंभवे
कृमिरुत्पद्यते यस्य प्रायश्चित्तं कथं भवेत्॥ ४८॥
गवां मूत्रपुरीषेण दधिक्षीरेण सर्पिषा
त्र्यहंस्नात्वा च पीत्वा च कृमिदुष्टः शुचिर्भवेत् ४ ९
क्षत्रियश्च सुवर्णस्य पंच माषान्प्रदाय तु
गोदक्षिणां तु वैश्यस्याप्युपवासं विनिर्दिशेत्

शूद्राणां नोपवासः स्याच्छूद्रोदानेन शुध्यति ॥५०

अच्छिद्रमिति यद्वाक्यं वदंति क्षितिदेवताः
प्रणम्य शिरसा ग्राह्यमग्निष्टोमफलं हि तत् ॥५१॥

जपच्छिद्रं तपश्छिद्रं छिद्रं यत् यज्ञकर्मणि
सर्वं भवति निश्छिद्रं ब्राह्मणैरुपपादिते ॥ ५२ ॥

व्याधिव्यसनिनि श्रांते दुर्भिक्षे डामरे तथा
उपवासोव्रतं होमोद्विजसंपादितानि वा ॥ ५३ ॥

अथवा ब्राह्मणास्तुष्टाः सर्वं कुर्वंत्यनुग्रहं
सर्वान् कामानवाप्नोति द्विजसंपादितैरिह ॥ ५४॥

दुर्बलेऽनुग्रहः कार्यस्तथा वै बालवृद्धयोः
ततोऽन्यथा भवेद्दोषस्तस्मान्नानुग्रहः स्मृतः॥ ५५॥

स्नेहाद्वा यदिवा लोभाद्भयादज्ञानतोपिवा
कुर्वंत्यनुग्रहं ये तु तत्पापं तेषु गच्छति ॥ ५६॥

शरीरस्यात्यये प्राप्ते वदंति नियमं तु ये
महत्कार्योपरोधे च न स्वस्थस्य कदाचन ॥५७॥

स्वस्थस्य मूढाः कुर्वंति वदंति नियमं तु ये
ते तस्य विघ्नकर्तारः पतंति नरकेशुचौ ॥ ५८ ॥

स्वयमेव व्रतं कृत्वा ब्राह्मणं योवमन्यते
वृथा तस्योपवासस्स्यान्नच पुण्येन लिप्यते ॥५९॥
सएव नियमोमाह्योयमेकोपि वदेद्द्विजः
कुर्याद्वाक्यं द्विजानां तु अन्यथा भ्रूणहा भवेत्॥६०॥
ब्राह्मणाजंगमं तीर्थं तीर्थभूताहि साधवः
तेषां वाक्योदकेनैव शुध्यंति मलिनाजनाः॥६१॥
ब्राह्मणायानि भाषंते मन्यंते तानि देवताः
सर्वदेवमया विप्रा न तद्वचनमन्यथा ॥ ६२ ॥
उपवासोव्रतं चैव स्नानं तीर्थं जपस्तपः
विप्रैः संपादितं यस्य संपूर्णं तस्य तत्फलं ॥ ६३॥
अन्नाद्ये कीटसंयुक्ते मक्षिकाकेशदूषिते
तदंतरा स्पृशेच्चापस्तदन्नं भस्मना स्पृशेत् ॥ ६४॥
भुंजानश्चैव योविप्रः पादं हस्तेन संस्पृशेत्
स्वमुच्छिष्टमसौ भुंक्ते योभुंक्ते मुक्तभाजनः॥६५॥
पादुकास्थोन भुंजीत न पर्यंकस्थितोपिवा
श्वानचाण्डालदृष्टौच भोजनं परिवर्जयेत् ॥६६॥
यदन्नं प्रतिषिद्धं स्यादन्नशुद्धिस्तथैव च
यथा पराशरेणोक्तं तथैवाहं वदामि वः ॥ ६७ ॥

श्रुतं द्रोणाधिकस्यान्नं काकश्वानोपघातितं

केनेदं शुध्यते चेति ब्राह्मणेभ्योनिवेदयेत् ॥६८॥

काकश्वानावलीढं तद्द्रोणान्नं न परित्यजेत् ॥६९॥

वेदवेदांगविद्विप्रैर्द्धर्मशास्त्रानुपालकैः

प्रस्थोद्वात्रिंशतिद्रोणः स्मृतोद्विप्रस्थआढकः॥७०॥

ततोद्रोणाढकस्यान्नं श्रुतिस्मृतिविदोविदुः ॥ ७१॥

काकश्वानावलीढं तु गवाघ्रातं खरेण वा

स्वल्पमन्नं त्यजेद्विप्रः शुद्धिर्द्रोणाढके भवेत्॥७२॥

अन्नस्योद्धृत्य तन्मात्रं यच्च लालाहतं भवेत्

सुवर्णोदकमभ्युक्ष्य हुताशेनैव तापयेत् ॥ ७३ ॥

हुताशनेन संस्पृष्टं सुवर्णसलिलेन च

विप्राणां ब्रह्मघोषेण भोज्यं भवति तत्क्षणात्॥७४॥

स्नेहोवा गोरसोवापि तत्र शुद्धिः कथं भवेत्

अल्पं परित्यजेत्तत्र स्नेहस्योत्पवनेन च

अनलज्वालया शुद्धिर्गोरसस्य विधीयते ॥७५॥

इति श्रीपाराशरीये धर्मशास्त्रे प्राणिहत्यादिनिष्कृतिर्नाम षष्ठोध्यायः

सप्तमोध्यायः

द्रव्यशुद्धिप्रकरणं

अथातोद्रव्यशुद्धिस्तु पराशरवचोयथा
दारवाणां तु पात्राणां तक्षणाच्छुद्धिरिष्यते ॥१॥
भस्मना शुध्यते कांस्यं ताम्रमम्लेन शुध्यति
रजसा शुध्यते नारी विकलं या न गच्छति॥२॥
नदीवेगेन शुध्येत लेपोयदि न दृश्यते ॥ ३ ॥
वापीकूपतडागेषु दूषितेषु कथंचन
उद्धृत्य वै कुंभशतं पंचगव्येन शुध्यति ॥ ४ ॥
अष्टवर्षाभवेद्गौरी नववर्षा तु रोहिणी
दशवर्षा भवेत्कन्या अतऊर्ध्वं रजस्वला ॥ ५ ॥
प्राप्ते तु द्वादशे वर्षे यः कन्यां न प्रयच्छति
मासि मासि रजस्तस्याः पिबंति पितरोनिशं॥६॥
माता चैव पिता चैव ज्येष्ठोभ्राता तथैव च
त्रयस्ते नरकं यांति दृष्ट्वा कन्यां रजस्वलां ॥७॥

यस्तां समुद्वहेत्कन्यां ब्राह्मणोमदमोहितः
असंभाष्योह्यपांक्तेयः सविप्रोवृषलीपतिः ॥ ८ ॥
यत्करोत्येकरात्रेण वृषलीसेवनं द्विजः
सभैक्ष्यभुग्जपन्नित्यं त्रिभिर्वर्षैर्विशुध्यति ॥ ९ ॥
अस्तं गते यदा सूर्ये चाण्डालं पतितं स्त्रियं
सूतिकां स्पृशतश्चैव कथं शुद्धिर्विधीयते ॥ १० ॥
जातवेदः सुवर्णं च सोममार्गं विलोक्य च
ब्राह्मणानुमतश्चैव स्नानं कृत्वा विशुध्यति ॥ ११ ॥
स्पृष्ट्वा रजस्वलान्योन्यं ब्राह्मणी ब्राह्मणीं तथा
तावत्तिष्ठेन्निराहारा त्रिरात्रेणैव शुध्यति ॥ १२ ॥
स्पृष्टा रजस्वलान्योन्यं ब्राह्मणी क्षत्रियां तथा
अर्द्धकृच्छ्रं चरेत्पूर्वा पादकृच्छ्रमनंतरा ॥ १३ ॥
स्पृष्ट्वा रजस्वलान्योन्यं ब्राह्मणी वैश्यजां तथा
पादहीनं चरेत्पूर्वा पादमेकमनंतरा ॥ १४ ॥
स्पृष्ट्वा रजस्वलान्योन्यं ब्राह्मणी शूद्रजां तथा
कृच्छ्रेण शुध्यते पूर्वा शूद्री दानेन शुध्यति ॥ १५ ॥
स्नाता रजस्वला या तु चतुर्थेऽहनि शुध्यति
कुर्याद्रजोनिवृत्तौ तु दैवपित्र्यादिकर्म च ॥ १६ ॥

रोगेण यद्रजः स्त्रीणामन्वहं तु प्रवर्त्तते
नाशुचिस्सा ततस्तेन तत् स्याद्वैकालिकं मलं॥ १७॥
साध्वाचारा न तावत्स्याद्रजो यावत्प्रवर्तते
रजोनिवृत्तौ गम्या स्त्री गृहकर्मणि चैव हि॥ १८॥
प्रथमेहनि चाण्डाली द्वितीये ब्रह्मघातिनी
तृतीये रजकी प्रोक्ता चतुर्थेहनि शुध्यति॥ १९॥
आतुरस्नानउत्पन्ने दशकृत्वोह्यनातुरः
स्नात्वा स्नात्वा स्पृशेदेनं ततः शुध्येत्सआतुरः॥२०॥
उच्छिष्टोच्छिष्टसंस्पृष्टः शुना शूद्रेण वा पुनः
उपोष्य रजनीमेकां पंचगव्येन शुध्यति ॥२१॥
अनुच्छिष्टेन शूद्रेण स्पर्शे स्नानं विधीयते
तेनोच्छिष्टेन संस्पृष्टः प्राजापत्यं समाचरेत् ॥२२॥
भस्मना शुध्यते कांस्यं सुरया यन्न लिप्यते
सुरामात्रेण संस्पृष्टं शुध्यतेग्न्युपलेखनैः ॥ २३ ॥
गवाघ्रातानि कांस्यानि श्वकाकोपहतानि च
शुध्यंति दशभिः क्षारैः शूद्रोच्छिष्टानि यानि च २४
गंडूषं पादशौचं च कृत्वा वै कांस्यभाजने
षण्मासान्भुवि निक्षिप्य उत्धृत्य पुनराहरेत् ॥२५॥

आयसेष्वायसानां च सीसस्याग्नौ विशोधनं
दांतमस्थि तथा शृंगं रौप्यं सौवर्णभाजनं ॥ २६ ॥
मणिपात्राणि शंखश्चेत्येतान्प्रक्षालयेज्जलैः
पाषाणेन तु संघर्षः शुद्धिरेषामुदाहृता ॥ २७ ॥
मृण्मये दहनाच्छुद्धिर्धान्यानां मार्ज्जनादपि॥ २८ ॥
वेणुवल्कलचीराणां क्षौमकार्पासवाससां
और्णनेत्रपटानां च प्रोक्षणाच्छुद्धिरिष्यते॥ २९ ॥
मुंजोपस्करशूर्पाणां शाणस्य फलचर्मणां
तृणकाष्ठस्य रज्जूनामुदकाभ्युक्षणं मतं ॥ ३० ॥
तूलकाद्युपधानानि रक्तवस्त्रादिकानि च
शोषयित्वार्कतापेन प्रोक्षणाच्छुद्धतामियुः॥ ३१ ॥
मार्जारमक्षिकाकीटपतंगकृमिदर्दुराः
मेध्यामेध्यं स्पृशंतोपि न दोषोमनुरब्रवीत्॥ ३२ ॥
महीं स्पृष्ट्वागतं तोयं याश्चाप्यन्योन्यविप्रुषः
भुक्तोच्छिष्टं तथा स्नेहं नोच्छिष्टं मनुरब्रवीत्॥ ३३ ॥
तांबूलेक्षुफले चैव भुक्तस्नेहानुलेपने
मधुपर्के च सोमे च नोच्छिष्टं धर्मतोविदुः॥ ३४ ॥

रथ्याकर्द्दमतोयानि नावः पंथास्तृणानि च
मारुतार्केण शुध्यंति पक्केष्टकचितानि च ॥ ३५ ॥
अदुष्टा सतता धारा वातोद्धूताश्च रेणवः
स्त्रियोवृद्धास्तथा बालान दुष्यंति कदाचन ॥ ३६ ॥
देशभंगे प्रवासे वा व्याधिषु व्यसनेष्वपि
रक्षेदेव स्वदेहादि पश्चाद्धर्मं समाचरेत् ॥ ३७ ॥
येन केन च धर्मेण मृदुना दारुणेन च
उद्धरेद्दीनमात्मानं समर्थोधर्ममाचरेत् ॥ ३८ ॥
आपत्काले तु निस्तीर्णे शौचाचारं विचिंतयेत्
शुद्धिं समुद्धरेत्पश्चात्स्वस्थो धर्मं समाचरेत् ॥ ३९ ॥

इति श्रीपाराशरीये धर्मशास्त्रे द्रव्यशुद्धिर्नाम

सप्तमोध्यायः

अष्टमोध्यायः

गोवधशुद्धिः

गवां बंधनयोक्रेषु भवेन्मृत्युरकामतः
अकामकृतपापस्य प्रायश्चित्तं कथं भवेत् ॥ १ ॥

वेदवेदांगविदुषां धर्मशास्त्रं विजानताम्
स्वकर्मरतविप्राणां स्वकं पापं निवेदयेत् ॥ २ ॥
सावित्र्याश्चैव गायत्र्याः संध्योपास्त्यग्निकार्ययोः
अज्ञानात्कृषिकर्तारोब्राह्मणानामधारकाः ॥ ३ ॥
अव्रतानाममंत्राणां जातिमात्रोपजीविनां
सहस्रशस्समेतानां परिषत्त्वं न विद्यते ॥ ४ ॥
यद्वदंति द्विजामूढामूर्खाधर्ममतद्विदः
तत्पापं शतधा भूत्वा तद्वक्तॄनधिगच्छति ॥ ५ ॥
अज्ञात्वा धर्मशास्त्राणि प्रायश्चित्तं ददाति यः
प्रायश्चित्ती भवेत्पूतः किल्बिषं पर्षदि व्रजेत्॥ ६॥
चत्वारोवा त्रयोवापि यं ब्रूयुर्वेदपारगाः
सधर्मइति विज्ञेयोनेतरैस्तु सहस्रशः ॥ ७॥
प्रमाणमार्गं मार्गतोये धर्मं प्रवदंति वै
तेषामुद्विजते पापं सद्भूतगुणवादिनां ॥ ८ ॥
यथाऽश्मनि स्थितं तोयं मारुतार्केण शुष्यति
तथैव पर्षदादेशात्पापं नश्यति नान्यथा ॥ ९ ॥
नैव गच्छति कर्त्तारं नैव गच्छति पर्षदम्
मारुतार्कादिसंयोगात्पापं गच्छति तोयवत् ॥ १० ॥

चत्वारोवा त्रयोवापि वेदवंतोऽग्निहोत्रिणः
ब्राह्मणानां समर्थाये परिषत्सा विधीयते ॥११॥
अनाहिताग्नयोयेन्ये वेदवेदांगपारगाः
पंच त्रयोवा धर्मज्ञाः परिषत्सा प्रकीर्त्तिता॥१२॥
मुनीनामात्मविद्यानां द्विजानां यज्ञयाजिनां
वेदव्रतेषु स्नातानामेकोपि परिषद्भवेत् ॥ १३ ॥
पंच पूर्वं मया प्रोक्तास्तेषां वासंभवे त्रयः
स्ववृत्तिपरितुष्टाये परिषत् सा प्रकीर्त्तिता ॥१४॥
अतऊर्ध्वं तु ये विप्राः केवलं नामधारकाः
परिषत्त्वं न तेष्वस्ति सहस्रगुणितेष्वपि ॥ १५ ॥
यथा काष्ठमयोहस्ती यथा चर्ममयोमृगः
ब्राह्मणस्त्वनधीयानस्त्रयस्ते नामधारकाः ॥१६॥
ग्रामस्थानं यथा शून्यं यथा कूपस्तु निर्जलः
यथा हुतमनग्नौ च अमंत्रोब्राह्मणस्तथा ॥१७॥
यथा षंढोऽफलः स्त्रीषु यथा गौरुषराफला
यथा वाज्ञेऽफलं दानं तथा विप्रोनृचोऽफलः॥१८॥
चित्रकर्म यथानेकैरंगैरुन्मील्यते शनैः
ब्राह्मण्यमपि तद्वद्धि संस्कारैर्मंत्रपूर्वकैः ॥१९॥

प्रायश्चित्तं प्रयच्छंति ये द्विजानामधारकाः
ते द्विजाः पापकर्माणः समेतानरकं ययुः ॥२०॥
ये पठंति द्विजावेदं पंचयज्ञरताश्च ये
त्रैलोक्यं तारयंते ते पंचेन्द्रियरताअपि ॥ २१ ॥
संप्रणीतः श्मशानेषु दीप्तोग्निः सर्वभक्षकः
तथा च वेदविद्विप्रः सर्वभक्षोपि दैवतं ॥ २२ ॥
अमेध्यानि तु सर्वाणि प्रक्षिप्यंते यथोदके
तथैव किल्बिषं सर्वं प्रक्षिपेच्च द्विजानले ॥२३॥
गायत्रीरहितोविप्रः शूद्रादप्यशुचिर्भवेत्
गायत्रीब्रह्मतत्वज्ञास्संपूज्यंते जनैर्द्विजाः ॥२४॥
दुःशीलोपि द्विजः पूज्योनतु शूद्रोजितेन्द्रियः
कः परित्यज्य गां दुष्टां दुहेच्छीलवतीं खरीं॥२५॥
धर्मशास्त्ररथारूढावेदखड्गधराद्विजाः
क्रीडार्थमपि यद्ब्रूयुः सधर्मः परमः स्मृतः ॥२६॥
चातुर्वैद्योविकल्पी च अंगविद्धर्मपाठकः
त्रयश्चाश्रमिणोमुख्याः पर्षदेषा दशावरा ॥२७॥
राज्ञश्चानुमते स्थित्वा प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत्
स्वयमेव न कर्त्तव्यं कर्त्तव्या स्वल्पनिष्कृतिः॥२८

ब्राह्मणांस्तानतिक्रम्य राजा कर्तुं यदिच्छति
तत्पापं शतधा भूत्वा राजानमनुगच्छति ॥२९॥
प्रायश्चित्तं सदा दद्याद्देवतायतनाग्रतः
आत्मकृच्छ्रं ततः कृत्वा जपेद्वै वेदमातरं ॥३०॥
सशिखं वपनं कृत्वा त्रिसंध्यमवगाहनं
गवां मध्ये वसेद्रात्रौ दिवा गाश्चाप्यनुव्रजेत्॥३१॥
उष्णे वर्षति शीते वा मारुते वाति वा भृशं
न कुर्वीतात्मनस्त्राणं गोरकृत्वा स्वशक्तितः ॥३२॥
आत्मनोयदिवान्येषां गृहे क्षेत्रे तथा खले
भक्षयंतीं न कथयेत्पिबंतं चैव वत्सकं ॥ ३३॥
पिबंतीषु पिबेत्तोयं संविशंतीषु संविशेत्
पतितां पंकलग्नां वा सर्वोपायैस्समुद्धरेत् ॥३४॥
ब्राह्मणार्थे गवार्थे वा सद्यः प्राणान्परित्यजेत्
मुच्यते ब्रह्महत्यायागोप्ता गोब्राह्मणस्य च॥ ३५॥
गोवधस्यानुरूपेण प्राजापत्यं विनिर्दिशेत्
प्राजापत्यं ततः कृच्छ्रं विभजेत चतुर्विधं ॥३६॥
एकाहमेकभक्ताऽशी एकाहं नक्तभोजनः
अयाचिता त्वेकमहरेकाहं मारुताशनः ॥३७॥

दिनद्वयं चैकभक्तोद्विदिनं नक्तभोजनः
दिनद्वयमयाची स्याद्विदिनं मारुताशनः ॥३८॥
त्रिदिनं चैकभक्ताशी त्रिदिनं नक्तभोजनः
दिनत्रयमयाची स्यात्रिदिनं मारुताशनः ॥३९॥
चतुरहं त्वेकभक्ताशी चतुर्हं नक्तभोजनः
चतुर्दिनमयाची स्याच्चतुर्हं मारुताशनः ॥४०॥
प्रायश्चित्ते ततश्चीर्णे कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं
विप्राणां दक्षिणां दद्यात्पवित्राणि जपेद्विजः॥४१॥
ब्राह्मणान्भोजयित्वा तु गोघ्नः शुध्येन्न संशयः ४२
इति श्रीपाराशरधर्मशास्त्रे गोवधनिष्कृतिर्नाम

अष्टमोध्यायः

नवमोध्यायः

गोवधशुद्धिप्रपंचः

गवां संरक्षणार्थाय न दुष्येद्रोधबंधयोः
तद्वधं तु न तं विद्यात्कामाकामकृतं तथा ॥ १ ॥

दंडादूर्ध्वं यदन्येन प्रहाराद्यदि पातयेत्
प्रायश्चित्तं तदा प्रोक्तं द्विगुणं गोवधे चरेत् ॥ २ ॥
रोधबंधनयोक्त्राणि घातश्चेति चतुर्विधं
एकपादं चरेद्रोधे द्वौ पादौ बंधने चरेत्
योक्त्रेषु पादहीनं स्याच्चरेत्सर्वं निपातने ॥ ३ ॥
गोवाटे वा गृहे वापि दुर्गेष्वथ समस्थले
नदीष्वथ समुद्रेषु त्वन्येषु च नदीमुखे ॥ ४ ॥
दग्धे देशे मृतागावस्तंभनाद्रोधउच्यते
योक्त्रे दामकदोरैश्च कंठाभरणभूषणैः ॥ ५ ॥
गृहे वापि वने वापि बद्धः स्याद्गौर्मृतोयदि
तदेव बंधनं विद्यात्कामाकामकृतं च यत् ॥ ६ ॥
हले वा शकटे पंक्तौ पृष्ठे वा पीडितोनरैः
गोपतिर्मृत्युमाप्नोति योक्त्रोभवति तद्वधः ॥ ७ ॥
मत्तः प्रमत्तउन्मत्तश्चेतनोवाप्यचेतनः
कामाकामकृतक्रोधोदंडैर्हन्यादथोपलैः ॥ ८ ॥
प्रहृता वा मृता वापि तद्धिहेतुर्निपातने
अंगुष्ठमात्रं स्थूलस्तु बाहुमात्रं प्रमाणतः ॥ ९ ॥
आर्द्रस्तु सपलाशश्च दण्डइत्यभिधीयते ॥ १० ॥

मूर्छितः पतितोवापि दंडेनाभिहतः सतु
उत्थितस्तु यदा गच्छेत्पंच सप्त दशाथवा ॥ ११॥
ग्रासं वा यदि गृण्हीयात्तोयं वापि पिबेद्यदि
पूर्वं व्याध्युपसृष्टश्चेत्प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥१२॥
पिंडस्थे पादमेकं तु द्वौ पादौ गर्भसंमिते
पादोनं व्रतमुद्दिष्टं हत्वा गर्भमचेतनं ॥ १३ ॥
पादेऽङ्गरोमवपनं द्विपादे श्मश्रुणोपि च
त्रिपादे तु शिखावर्ज्जं सशिखं तु निपातने॥ १४॥
पादे वस्त्रयुगं चैव द्विपादे कांस्यभाजनं
त्रिपादे गोवृषं दद्याच्चतुर्थे गोद्वयं स्मृतं ॥ १५ ॥
निष्पन्नसर्वगात्रस्तु दृश्यते वा सचेतनः
अङ्गप्रत्यङ्गसम्पूर्णोद्विगुणं गोव्रतं चरेत् ॥ १६ ॥
पाषाणैनैव दंडेन गावोयेनाभिघातिताः
श्रृंगभंगे चरेत्पादं द्वौ पादौ नेत्रघातने ॥ १७ ॥
लांगूले पादकृच्छ्रं तद्वौ पादावस्थिघातने
त्रिपादं चैव कर्णे तु चरेत्सर्वं निपातने ॥१८॥
श्रृंगभंगेस्थिभंगे च कटिभंगे तथैव च
यदि जीवति षण्मासान्प्रायश्चित्तं न विद्यते॥१९॥

व्रणभंगे च कर्त्तव्यः स्नेहाभ्यंगस्तु पाणिना
यवसश्चोपहर्त्तव्योयावद्दृढबलोभवेत् ॥ २० ॥
यावत्संपूर्णसर्वांगस्तावत्तं पोषयेन्नरः
गोरूपं ब्राह्मणाग्रे तु नमस्कृत्वा विसर्जयेत्॥२१॥
सद्यः संपूर्णसर्वांगोहीनदेही भवेत्तदा
गोघातकस्य तस्यार्द्धं प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत्॥२२॥
काष्ठलोष्ठकपाषाणैः शस्त्रेणैवोत्धृतोबलात्
व्यापादयति योगां तु तस्य शुद्धिं विनिर्दिशेत्॥२३॥
चरेत्सांतपनं काष्ठे प्राजापत्यं तु लोष्ठके
तप्तकृच्छ्रं तु पाषाणे शस्त्रेणैवातिकृच्छ्रकं ॥२४॥
पंच सांतपने गावः प्राजापत्ये तथा त्रयः
तप्तकृच्छ्रे भवंत्यष्टावतिकृच्छ्रे त्रयोदश ॥ २५ ॥
प्रमापणे प्राणभृतां दद्यात्तत्प्रतिरूपकं
तस्यानुरूपं मूल्यं वा दद्यादित्यब्रवीन्मनुः ॥२६॥
अन्यत्रांकनलक्ष्याभ्यां वाहने मोचने तथा
सायं संगोपनार्थं च न दुष्येद्रोधबंधयोः ॥२७॥
अतिदाहेतिवाहे च नासिकाभेदने तथा
नदीपर्वतसंचारे प्रायश्चितं विनिर्दिशेत् ॥ २८ ॥

अतिदाहे चरेत्पादं द्वौ पादौ वाहने चरेत्

नासिके पादहीनं तु चरेत्सर्वं निपातने ॥ २९ ॥

दहनात्तु विपद्येत अनड्वान्योक्त्रयंत्रितः

उक्तं पराशरेणैव ह्येकं पादं यथाविधि ॥ ३० ॥

रोधनं बंधनं चैव भारः प्रहरणं तथा

दुर्गप्रेरणयोक्त्रं च निमित्तानि वधेषु षट् ॥ ३१ ॥

बंधपाशसुगुप्तांगोम्रियते यदि गोपशुः

भवने तस्य पापी स्यात्प्रायश्चित्तार्द्धमर्हति॥३२॥

न नारिकेलेन न शाणवालै

र्नवापि मौंजेन न नद्धश्रंखलैः

एतैस्तु गावोन निबंधनीया

बद्धा तु तिष्ठेत्परशुं गृहीत्वा ॥ ३३ ॥

कुशैः काशैश्च बध्नीयाद्गोपशुं दक्षिणामुखं

पाशलग्नानि दग्धेषु प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥३४॥

यदि तत्र भवेत्कष्टं प्रायश्चित्तं कथं भवेत्

जपित्वा पावनीं देवीं मुच्यते तत्र किल्बिषात्॥३५॥

प्रेरयन्कूपवापीषु वृक्षच्छेदेषु पातयन्

गवाशनेषु विक्रीणं स्ततः प्राप्नोति गोवधं॥३६॥

आसंधितस्तु यः कश्चिद्भिन्नकक्षो यदा भवेत्
श्रवणं हृदयं भिन्नं मग्नोवा कूपसंकटे ॥३७॥
कूपादुत्क्रमणे चैव भग्नोवा ग्रीवपादयोः
सएव म्रियते तत्र त्रीन्पादांस्तु समाचरेत् ॥३८॥
कूपखाते तटाबंधे नदीबंधे प्रपासु च
पानीयेषु विपन्नानां प्रायश्चित्तं नविद्यते ॥३९॥
वेश्मद्वारे निवासेषु योनरः खातुमिच्छति
स्वकार्यगृहखातेषु प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत्॥४०॥
निशि नद्धनिरुद्धेषु सर्पव्याघ्रहतेषु च
अग्निविद्युद्विपन्नेषु प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥ ४१॥
ग्रामघाते शरौघेण वेश्मभंगान्निपातने
अतिवृष्टिहतानां च प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥४२॥
संग्रामे प्रहतानां च ये दग्धावेश्मकेषु च
दावाग्निग्रामघातेषु प्रायश्चिनं न विद्यते ॥४३॥
यंत्रिता गौश्चिकित्सार्थं गूढगर्भविमोचने
यत्ने कृते विपद्येत प्रायश्चित्तं न विद्यते ॥ ४४ ॥
व्यापन्नानां बहूनां तु रोधने बंधनेपिवा
भिषङ्मिथ्योपचारे च प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत्॥४५॥

गोवृषाणां विपत्तौ च यावंतः प्रेषकाजनाः
अनिवारयतां तेषां सर्वेषां पातकं भवेत् ॥ ४६॥
एकोहतोयैर्बहुभिस्समेतै
र्न ज्ञायते यस्य हतोभिघातात्
दिव्येन तेषामुपलभ्य हंता
निवर्तनीयोनृपसन्नियुक्तैः ॥ ४७ ॥
एका चेद्बहुभिः काचिद्दैवाद्व्यापादिता क्वचित्
पादं पादं तु हत्यायाश्चरेयुस्ते पृथक् पृथक् ॥४८॥
हते तु रुधिरं दृश्यं व्याधिग्रस्तः कृशोभवेत्
ग्रासार्थं चोदितोवापि अध्वानं नैव गच्छति॥४९॥
मनुना चैवमेकेन सर्वशास्त्राणि जानता
प्रायश्चित्तं तु तेनोक्तं गोघ्नं चान्द्रायणं चरेत्॥५०॥
केशानां रक्षणार्थाय द्विगुणं व्रतमाचरेत्
द्विगुणे व्रतआदिष्टे दक्षिणा द्विगुणा भवेत्॥ ५१॥
राजा वा राजपुत्रोवा ब्राह्मणोवा बहुश्रुतः
अकृत्वा वपनं तेषां प्रायश्चित्तं विनिर्दिशेत्॥५२॥
सर्वान्केशान्समुद्धृत्य छेदयेदंगुलद्वयं
एवं नारी कुमारीणां शिरसोमुंडनं स्मृतं ॥ ५३ ॥

न स्त्रियाः केशवपनं न दूरे शयनासनं
नच गोष्ठे वसेद्रात्रौ न दिवा गाअनुव्रजेत् ॥ ५४ ॥
नदीषु संगमे चैव अरण्येषु विशेषतः
न स्त्रीणामजिनं वासोव्रतमेव समाचरेत् ॥ ५५ ॥
त्रिसंध्यं स्नानमित्युक्तं सुराणामर्चनं तथा
बंधुमध्ये व्रतं तासां कृच्छ्रचान्द्रायणादिकं ॥ ५६ ॥
गृहेषु नियतं तिष्ठेच्छुचिर्नियममाचरेत् ॥ ५७ ॥
इह योगोवधं कृत्वा प्रच्छादयितुमिच्छति
सयाति नरकं घोरं कालसूत्रमसंशयं ॥ ५८ ॥
विमुक्तोनरकात्तस्मान्मर्त्यलोके प्रजायते
क्लीबोदुःखी च कुष्टी च सप्तजन्मनि वै नरः॥ ५९ ॥
तस्मात्प्रकाशयेत्पापं स्वधर्मं सततं चरेत्
स्त्रीवालभृत्यगोविप्रेष्वातिकोपं विवर्जयेत् ॥ ६० ॥
इति श्रीपाराशरधर्मशास्त्रे गोविपत्तिप्रायश्चित्तवर्ण
नोनाम नवमोध्यायः ॥ ९ ॥

दशमोध्यायः

अगम्यागमनादिप्रायश्चित्तविचारः

चातुर्वर्ण्येषु सर्वेषु हितां वक्ष्यामि निष्कृतिं
अगम्यागमने चैव शुद्धौ चान्द्रायणं चरेत् ॥ १ ॥
एकैकं ह्रासयेद्ग्रासं कृष्णे शुक्ले च वर्द्धयेत्
अमावास्यां न भुंजीत ह्येषचान्द्रायणोविधिः॥२॥
कुक्कुटांडप्रमाणं तु ग्रासं व परिकल्पयेत्
अन्यथा जातदोषेण न धर्मोनच शुध्यति ॥३॥
प्रायश्चित्ते ततश्चीण कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं
गोद्वयं वस्त्रयुग्मं च दद्याद्विप्रेषु दक्षिणां ॥ ४ ॥
चांडालीं वा श्वपाकीं वा अनुगच्छति योद्विजः
त्रिरात्रमुपवासित्वा विप्राणामनुशासनात् ॥ ५ ॥
सशिखं वपनं कृत्वा प्राजापत्यद्वयं चरेत्
गोद्वयं दक्षिणां दद्याच्छुद्धि पाराशरोब्रवीत् ॥६॥
क्षत्रियोवाथ वैश्योवा चांडालीं गच्छतोपिवा
प्राजापत्यद्वयं कुर्याद्दद्याद्गोमिथुनद्वयं ॥ ७ ॥

श्वपाकींवाथ चांडालीं शूद्रोवा यदि गच्छाति
प्राजापत्यं चरेत्कृच्छ्रं चतुर्गोमिथुनं चरेत् ॥८॥
मातरं यदि गच्छेत्तु भगिनीं स्वसुतां तथा
एतास्तु मोहितोगत्वा त्रीणि कृच्छ्राणि संचरेत्॥९॥
चांद्रायणत्रयं कुर्याच्छिश्नछेदेन शुध्यति
मातृष्वसृगमे चैवमात्ममेढ्रनिकृंतनं ॥ १० ॥
अज्ञानेन तु योगच्छेत्कुर्याच्चांद्रायणत्रयं
दश गोमिथुनं दद्याच्छुद्धि पाराशरोब्रवीत् ॥११॥
पितृदारान्समारुह्य मातुराप्तां तु भ्रातृजां
गुरुपत्नीं स्नुषां चैव भ्रातृभार्यां तथैव च ॥१२॥
मातुलानीं सगोत्रां च प्राजापत्यद्वयं चरेत्
गोद्वयं दक्षिणां दत्वा मुच्यते नात्र संशयः॥१३॥
पशुवेश्यादिगमने महिष्युष्ट्रीकपीस्तथा
खरीं च सूकरीं गत्वा प्राजापत्यद्वयं चरेत्॥१४॥
महिष्युष्ट्रीखरीगामी त्वहोरात्रेण शुध्यति
गोगामी च त्रिरात्रेण गामेकां ब्राह्मणोददेत्॥१५॥
अमरे समरे चापि दुर्भिक्षे वा जनक्षय
बंदिग्राहे भयार्तौ वा सदा स्वस्त्रीं निरीक्षयेत्॥१६॥

चांडालैस्सह संपर्कं या नारी कुरुते ततः
विप्रान्दशावरान्कृत्वा स्वयं दोषं प्रकाशयेत्॥ १७॥
आकंठसम्मिते कूपे गोमयोदककर्दमे
तत्र स्थिता निराहारा त्वहोरात्रेण निष्क्रमेत्॥ १८॥
सशिखं वपनं कृत्वा भुंजीयाद्यावकोदनं
त्रिरात्रमुपवासित्वा त्वेकरात्रं जले वसेत् ॥ १९ ॥
शंखपुष्पीलतामूलं पत्रं वा कुसुमं फलं
सुवर्णं पंचगव्यं च क्वाथयित्वा पिबेज्जलं ॥ २० ॥
एकभुक्तं चरेत्पश्चाद्यावत्पुष्पवती भवेत्
व्रतं चरति तद्यावत्तावत्संवसते बहिः ॥ २१ ॥
प्रायश्चित्ते ततश्चीर्णे कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं
गोद्वयं दक्षिणां दद्याच्छुद्धिः पाराशरोऽब्रवीत्॥ २२॥
चातुर्वर्ण्यस्य नारीणां कृच्छ्रं चान्द्रायणं व्रतं
यथा भूमिस्तथा नारीतस्मात्तां न तु दूषयेत्॥ २३॥
बंदीग्रहेण भुक्ता या हत्वा बद्ध्वा बलाद्भयात्
कृत्वा सान्तपनं कृच्छ्रं शुध्येत्पाराशरोऽब्रवीत्॥ २४॥
सकृद्भुक्ता तु या नारी नेच्छंती पापकर्मभिः
प्राजापत्येन शुध्येत ऋतुप्रस्रवणेन च ॥ २५ ॥

पतत्यर्द्धं शरीरस्य यस्य भार्या सुरां पिबेत्
पतितार्द्धशरीरस्य निष्कृतिर्न विधीयते ॥२६॥
गायत्रीं जपमानस्तु कृच्छ्रं सांतपनं चरेत्
गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकं॥२७॥
एकरात्रोपवासश्च कृच्छ्रं सान्तपनं स्मृतं ॥ २८॥
जारेण जनयेद्गर्भं मृतेव्यक्ते गते पतौ
तां त्यजेदपरे राष्ट्रे पतितां पापकारिणीं ॥ २९ ॥
ब्राह्मणी तु यदा गच्छेत्परपुंसा समन्विता
सा तु नष्टा समुद्दिष्टा न तस्यागमनं पुनः ॥३०॥
कामान्मोहाच्च या गच्छेत्त्यक्त्वा बंधून्सुतान्पतिं
सापि नष्टा परे लोके मानुषेषु विशेषतः॥३१॥
मदमोहगता नारी क्रोधाद्दंडादिताडिता
अद्वितीयगता चैव पुनरागमनं भवेत् ॥ ३२ ॥
दशमे तु दिने प्राप्ते प्रायश्चित्तं न विद्यते
दशाहं न त्यजेन्नारीं त्यजन्नष्टस्तु तां तथा॥३३॥
भर्ताचैव चरेत्कृच्छ्रं कृच्छ्रार्द्धं चैव बांधवाः
तेषां भुक्त्वा च पीत्वा च अहोरात्रेण शुध्यति॥३४॥

ब्राह्मणी तु यदा गच्छेत्परपुंसा विवर्जिता
गत्वा पुंसां शतं याति त्यजेयुस्तान्तु गोत्रिणः॥ ३५॥
पुंसोयदि गृहं गच्छेत्तदा शुद्धं गृहं भवेत्
पितृमातृगृहं यच्च जारस्यैव तु तद्गृहं ॥ ३६ ॥
उल्लिख्य तद्गृहं पश्चात्पंचगव्येन शोधयेत्
त्यजेच्च मृण्मयं पात्रं वस्त्रं काष्ठं च शोधयेत्॥ ३७॥
संभाराञ्छोधयेत्सर्वान्गोवालैश्च फलोद्भवान्
ताम्राणि पंचगव्येन कांस्यानि दश भस्मभिः॥ ३८॥
इतरेषामहोरात्रं पंचगव्यं च शोधनं
प्रायश्चित्तं चरेद्विप्रोब्राह्मणैरुपपादितं ॥ ३९ ॥
गोद्वयं दक्षिणां दद्यात्प्राजापत्यद्वयं चरेत्
उपवासैर्व्रतैः पुण्यैः स्नानसन्ध्यार्चनादिभिः ॥४०॥
जपहोमदयादानैः शुध्यंते ब्राह्मणादयः ॥ ४१ ॥
आकाशं वायुरग्निश्च मेध्यं भूमिगतं जलं
न दुष्यंति च दर्भाश्च यज्ञेषु चमसायथा ॥ ४२॥

इति श्रीपाराशरे धर्मशास्त्रे अगम्यागमनादिप्रायश्चित्तं नाम दशमोध्यायः

एकादशोध्यायः

अभक्ष्यभक्षणादिशुद्धिः

अमेध्यरेतोगोमांसं चांडालान्नमथापिवा
यदि भुक्तं तु विप्रेण कृच्छ्रं चांद्रायणं चरेत्॥१॥
तथैव क्षत्रियोवैश्योप्यर्द्धं चान्द्रायणं चरेत्
शूद्रोप्येवं यदा भुंक्ते प्राजापत्यं समाचरेत् ॥ २॥
पंचगव्यं पिबेच्छूद्रोब्रह्मकूर्चं पिबेद्द्विजः
एकद्वित्रिचतुर्गावोदद्याद्विप्रादनुक्रमात् ॥ ३ ॥
शूद्रान्नं सूतकान्नं च अभोज्यस्यान्नमेव च
शंकितं प्रतिषिद्धान्नं पूर्वोच्छिष्टं तथैव च ॥ ४ ॥
यदि भुक्तं तू विप्रेण अज्ञानादापदापिवा
ज्ञात्वा समाचरेत्कृच्छ्रं ब्रह्मकूर्चं तु पावनं ॥ ५ ॥
बालैर्नकुलमार्जारैरन्नमुच्छेषितं यदा
तिलदर्भोदकैः प्रोक्ष्य शुध्यते नात्र संशयः ॥६॥
एकपंक्त्युपविष्टानां विप्राणां सह भोजने
यद्येकोपि त्यजेत्पात्रं शेषमन्नं न भोजयेत् ॥७॥

मोहाद्भुंजीत यस्तत्र पंक्तावुच्छिष्टभोजने
प्रायश्चित्तं चरेद्विप्रः कृच्छ्रं सांतपनं तदा
अहोरात्रोषितोभूत्वा पंचगव्येन शुध्यति ॥ ८ ॥
पीयूषं श्वेतलशुनं वृंताकं फलगृंजनं
पलाण्डुवृक्षनिर्यासान्देवस्वकवकानि च ॥ ९ ॥
उष्ट्रीक्षीरमवीक्षीरमज्ञानाद्भुंजते द्विजाः
त्रिरात्रमुपवासेन पंचगव्येन शुध्यति ॥ १० ॥
मंडूकं भक्षयित्वा तु मूषिकामांसमेव च
ज्ञात्वा विप्रस्त्वहोरात्रं यावकान्नेन शुध्यति॥ ११॥
क्षत्रियश्चापि वैश्यश्च क्रियावंतौ शुचिव्रतौ
तद्गृहे तु द्विजैर्भोज्यं हव्यकव्येषु नित्यशः॥ १२॥
घृतं क्षीरं तथा तैलं गुडं स्नेहेन पाचितं
गत्वा नदीतटे विप्रोभुंजीयाच्छूद्रभोजनं ॥ १३॥
मद्यमांसरतं नित्यं नीचकर्मप्रवर्त्तकं
तं शूद्रं वर्जयेद्विप्रः श्वपाकमिव दूरतः ॥ १४ ॥
द्विजशुश्रूषणरतान्मद्यमांसविवर्जितान्
स्वकर्मनिरतान्नित्यं ताञ्छूद्रान्न त्यजेद्विजः ॥ १५॥

अज्ञानाद्भुंजते विप्राः सूतके मृतकेपिवा
प्रायश्चित्तं कथं तत्र वर्णे वर्णे विनिर्दिशेत्॥१६॥
गायत्र्यष्टसहस्रेण शुद्धिः स्याच्छूद्रसूतके
वैश्ये पंचसहस्रेण त्रिसहस्रेण क्षत्रिये ॥ १७ ॥
ब्राह्मणस्य यदा भुंक्ते द्वे सहस्रेण दापयेत्
अथवा वामदेव्येन साम्नैवैकेन शुद्ध्यति ॥१८॥
शुष्कान्नं गोरसं स्नेहं शूद्रवेश्मनआहृतं
पक्वं विप्रगृहे भुक्तं भोज्यान्नं मनुरब्रवीत् ॥१९॥
आपत्काले तु विप्रेण भुक्तं शूद्रगृहे यदि
मनस्तापेन शुद्ध्येत द्रुपदां वा शतं जपेत् ॥२०॥
दासनापितगोपालकुलमित्रार्द्धसीरिणः
एते शूद्रेषु भोज्यान्नायश्चात्मानं निवेदयेत्॥२१॥
शूद्रकन्यासमुद्भूतो ब्राह्मणेन तु संस्कृतः
असंस्काराद्भवेद्दासः संस्कारादेव नापितः ॥२२॥
क्षत्रियाच्छूद्रकन्यायां समुत्पन्नस्तु यः सुतः
सगोपालइति ख्यातोभोज्योविप्रैर्न संशयः॥२३॥
वैश्यकन्यासमुद्भूतोब्राह्मणेन तु संस्कृतः
सोह्यर्धिकइति ज्ञेयो भोज्योविप्रैर्न संशयः॥२४॥

अकामतस्तु योभुंक्ते प्रायश्चित्तं कथं भवेत्
भाण्डस्थितमभोज्यानां जलं दधि घृतं पयः॥२५॥
ब्राह्मणः क्षत्रियोवैश्यः शूद्रोवा उपसर्पति
ब्रह्मकूर्चोपवासेन योज्या वर्णस्य निष्कृतिः ॥२६॥
शूद्राणां नोपवासःस्याच्छूद्रोदानेन शुध्यति
ब्रह्मकूर्चमहोरात्रं श्वपाकमपि शोधयेत् ॥ २७ ॥
गोमूत्रं गोमयं क्षीरं दधि सर्पिः कुशोदकं
निर्दिष्टं पंचगव्यं तु पवित्रं पापशोधनं ॥ २८ ॥
गोमूत्रं कृष्णवर्णायाः श्वेतायाश्चैव गोमयं
पयश्च ताम्रवर्णायारक्तायागृह्यते दधि ॥ २९ ॥
कपिलायाघृतं ग्राह्यं सर्वं कापिलमेव वा
मूत्रमेकपलं दद्यादंगुष्ठार्द्धं तु गोमयं ॥ ३० ॥
क्षीरं सप्तपलं दद्याद्दधि त्रिपलमुच्यते
घृतमेकपलं दद्यात्पलमेकं कुशोदकं ॥ ३१ ॥
गायत्र्यादाय गोमूत्रं गंधद्वारेति गोमयं
आप्यायस्वेति च क्षीरं दधिक्राव्णस्तथा दधि॥३२
तेजोसिशुक्रमित्याज्यं देवस्यत्वा कुशोदकं
पंचगव्यमृचा पूतं स्थापयेदग्निसन्निधौ ॥३३ ॥

आपोहिष्ठेति चालोड्य मानस्तोकेति मंथयेत्
सप्तवारास्तु ये दर्भाअच्छिन्नाग्राः शुकत्विषः॥ ३४॥
एतैरुत्धृत्त्य होतव्यं पंचगव्यं यथाविधि
इरावती इदंविष्णुर्मानस्तोके च शंवती ॥ ३५ ॥
एताभिश्चैव होतव्यं हुतशेषं पिबेद्विजः
आलोड्य प्रणवेनैव निर्मथ्य प्रणवेन तु ॥ ३६ ॥
उत्धृत्य प्रणवेनैव पिबेच्च प्रणवेन तु
यत्त्वगस्थिगतं पापं देहे तिष्ठति देहिनां ॥ ३७॥
ब्रह्मकूर्चं दहेत्सर्वं प्रदीप्तोग्निरिवेंधनम्
पवित्रं त्रिषु लोकेषु देवताभिरधिष्ठितं ॥ ३८ ॥
वरुणश्चैव गोमूत्रे गोमये हव्यवाहनः
दाध्नि वायुस्समुदिष्टस्सोमः क्षीरे घृते रविः॥ ३९॥
पिबतः पतितं तोयं भाजने मुखनिःसृतं
अपेयं तद्विजानीयाद्भुक्त्वा चान्द्रायणं चरेत्॥ ४०॥
कूपे च पतितं दृष्ट्वा श्वश्रृगालं च मर्कटं
अस्थिचर्मादि पतितं पीत्वामेध्याअपोद्विजः॥ ४१॥
नारं तु कुणपं काकं विड्वराहं खरोष्ट्रकं
गावयं सौप्रतीकं च मायूरं खाड्गकं तथा ॥ ४२॥

वैयाघ्रमार्क्षं सैंहं वा कपेर्यदि निमज्जति
तटाकस्याथ दुष्टस्य पीतं स्यादुदकं यदि ॥ ४ ३॥
प्रायश्चित्तं भवेत्पुंसः क्रमेणैतेन सर्वशः
विप्रः शुध्येत्त्रिरात्रेण क्षत्रियस्तु दिनद्वयात् ॥ ४ ४
एकाहेन तु वैश्यस्तु शूद्रोनक्तेन शुध्यति ॥ ४ ५॥
परपाकनिवृत्तस्य परपाकरतस्य च
अपचस्य तु भुक्त्वान्नं द्विजश्चांद्रायणं चरेत्॥ ४ ६॥
अपचस्य च यद्दानं दातुरस्य कुतः फलं
दाता प्रतिग्रहीता च द्वौ तौ निरयगामिनौ॥ ४ ७॥
गृहीताग्निं समारोप्य पंचयज्ञान्न निर्वपेत्
परपाकनिवृत्तोसौ मुनिभिः परिकीर्तितः ॥ ४ ८॥
पंचयज्ञान्स्वयं कृत्वा परान्नेनोपजीवति
सततं प्रातरुत्थाय परपाकरतस्तु सः ॥ ४ ९ ॥
गृहस्थधर्मा योविप्रोददाति परवर्जितः
ऋषिभिर्धर्मतत्वज्ञैरपचः परिकीर्त्तितः ॥ ५० ॥
युगे युगे तु ये धर्मास्तेषु तेषु च ये द्विजाः
तेषां निंदा न कर्तव्या युगरूपाहि ते द्विजाः॥ ५ १॥

हुंकारं ब्राह्मणस्योक्त्वा त्वंकारं तु गरीयसः
स्नात्वा तिष्ठन्नहःशेषमभिवाद्य प्रसादयेत् ॥ ५२ ॥
ताडयित्वा तृणेनापि कंठे बध्वापि वाससा
विवादे वापि निर्जित्य प्रणिपत्य प्रसादयेत् ॥५३॥
अवगूर्य त्वहोरात्रं त्रिरात्रं क्षितिपातने
अतिकृच्छ्रं च रुधिरे कृच्छ्रोऽभ्यंतरशोणिते॥५४॥
नवाहमतिकृच्छ्रः स्यात्पाणिपूरान्नभोजनः
त्रिरात्रमुपवासः स्यादतिकृच्छ्रः स उच्यते ॥५५॥
सर्वेषामेव पापानां संकरे समुपस्थिते
दशसाहस्रमभ्यस्ता गायत्री शोधनं परं ॥५६॥

इति श्रीपाराशरे धर्मशास्त्रे अभक्ष्यभक्षणादिप्राय
श्चित्तवर्णनमेकादशोऽध्यायः

द्वादशोऽध्यायः

महापातकप्रायश्चित्तं

दुःस्वप्नं यदि पश्येत्तु वांते च क्षुरकर्मणि
मैथुने प्रेतधूमे च स्नानमेव विधीयते ॥ १ ॥

अज्ञानात्प्राश्य विण्मूत्रं सुरासंस्पृष्टमेव च
पुनः संस्कारमर्हंति त्रयोवर्णाद्विजातयः ॥ २ ॥
अजिनं मेखला दंडोभैक्ष्यचर्या व्रतानि च
निवर्तंते द्विजातीनां पुनःसंस्कारकर्मणि ॥ ३ ॥
विण्मूत्रस्य च शुध्यर्थं प्राजापत्यं समाचरेत्
पंचगव्यं च कुर्वीत स्नात्वा पीत्वा शुचिर्भवेत् ॥ ४ ॥
जलाग्निपतने चैव प्रव्रज्यानाशकेषु च
वृत्त्यावसितवर्णानां कथं शुद्धिर्विधीयते ॥ ५ ॥
प्राजापत्यद्वयेनैव तीर्थाभिगमनेन च
वृषैकादशदानेन वर्णाः शुध्यंति ते त्रयः ॥ ६ ॥
ब्राह्मणस्य प्रवक्ष्यामि वनं गत्वा चतुष्पथे
सशिखं वपनं कृत्वा प्राजापत्यद्वयं चरेत् ॥ ७ ॥
गोद्वयं दक्षिणां दद्याच्छुद्धिं पाराशरोऽब्रवीत्
मुच्यते सर्वपापेन ब्राह्मणत्वं च गच्छति ॥ ८ ॥
आग्नेयं वारुणं ब्राह्मं वायव्यं दिव्यमेव च
स्नानानि पंच पुण्यानि कीर्तितानि मनीषिभिः ९
आग्नेयं भस्मना स्नानमवगाह्य तु वारुणं
आपोहिष्ठेति च ब्राह्मं वायव्यं गोरजः स्मृतं ॥ १०

यत्तु सातपवर्षेण स्नानं तद्दिव्यमुच्यते
तत्र स्नात्वा तु गंगायां स्नातोभवति मानवः॥ ११॥
स्नातुं यांतं द्विजं सर्वे देवाः पितृगणैः सह
वायुभूतानुगच्छंति तृषार्तास्सलिलार्थिनः॥ १२॥
निराशास्ते निवर्त्तंते वस्त्रनिष्पीडने कृते
तस्मान्न पीडयेद्वस्त्रमकृत्वा पितृतर्पणं ॥ १३ ॥
रोमकूपेष्ववस्थाप्य तिलैस्तर्पयते पितॄन्
तर्पितास्तेन ते सर्वे रुधिरेण मलेन च ॥ १४ ॥
अवधूनोति यः केशान्स्नात्वा प्रस्रवते द्विजः
आचामेद्वा जलस्थोपि सबाह्यः पितृदैवते॥ १५॥
शिरः प्रावृत्य कंठं वा मुक्तकच्छशिखोपिवा
विना यज्ञोपवीतेन आचांतोप्यशुचिर्भवेत् ॥ १६ ॥
जले स्थलस्थोनाचामेज्जलस्थश्च बहिःस्थले
उभे स्पृष्ट्वा समाचामेदुभयत्र शुचिर्भवेत्॥ १७॥
स्नात्वा पीत्वा क्षुते सुप्ते भुक्त्वा रथ्योपसर्पणे
आचांतः पुनराचामेज्जलस्थश्च बहिःस्थले॥ १८॥
क्षुते निष्ठीवने चैव दंतोच्छिष्टे तथानृते
पतितानां च संभाषे दक्षिणं श्रवणं स्पृशेत्॥ १९॥

प्रभासादीनि तीर्थानि गंगाद्याः सरितस्तथा
विप्रस्य दक्षिणे कर्णे संतीति मनुरब्रवीत् ॥२०॥
अग्निरापश्च वेदाश्च सोमसूर्यानिलास्तथा
सर्वएव तु विप्रस्य कर्णे तिष्ठंति दक्षिणे ॥ २१ ॥
भास्करस्य करैः पूतं दिवा स्नानं प्रशस्यते
अप्रशस्तं निशि स्नानं राहोरन्यत्र दर्शनात्॥२२॥
मरुतोवसवोरुद्रा आदित्याश्चाथ देवताः
सर्वे सोमे प्रलीयंते तस्माद्दानं तु संग्रहे ॥ २३ ॥
खलयज्ञे विवाहे च संक्रांतौ ग्रहणे तथा
शर्वर्य्यान्दानमस्त्येव नान्यत्र तु विधीयते ॥२४॥
पुत्रजन्मनि यज्ञे च तथाचात्ययकर्मणि
राहोश्च दर्शने दानं प्रशस्तं नान्यदा निशि॥२५॥
महानिशा तु विज्ञेया मध्यस्थं प्रहरद्वयम्
प्रदोषपश्चिमौ यामौ दिनवत्स्नानमाचरेत् ॥२६॥
चैत्यवृक्षश्चितिर्यूपश्चांडालस्सोमविक्रयी
एतांस्तु ब्राह्मणस्स्पृष्ट्वा सवासाजलमाविशेत्॥२७॥
अस्थिसंचयनात्पूर्वं रुदित्वा स्नानमाचरेत्
अंतर्दशाहे विप्रस्य ह्यूर्ध्वमाचमनं स्मृतं ॥ २८ ॥

सर्वं गंगासमं तोयं राहुग्रस्ते दिवाकरे
सोमग्रस्ते तथैवोक्तं स्नानदानादिकर्म्मसु ॥ २९॥
कुशैः पूतं भवेत्स्नानं कुशेनोपस्पृशेद्द्विजः
कूशेन चोद्धृतं तोयं सोमपानसमं भवेत् ॥ ३०॥
अग्निकार्यात्परिभ्रष्टाः संध्योपासनवर्जिताः
वेदं चैवानधीयानाः सर्वे ते वृषलास्स्मृताः॥३१॥
तस्माद्वृषलभीतेन ब्राह्मणेन विशेषतः
अध्येतव्योप्येकदेशोयदि सर्वं न शक्यते ॥ ३२॥
शूद्रान्नरसपुष्टस्याप्यधीयानस्य नित्यशः
जपतोजुह्वतोवापि गतिरूर्ध्वा न विद्यते ॥३३॥
शूद्रान्नं शूद्रसंपर्कः शूद्रेण च सहासनं
शूद्राज्ज्ञानागमश्चापि ज्वलंतमपि पातयेत्॥३४॥
यः शूद्र्या पाचयेन्नित्यं शूद्री च गृहमेधिनी
वर्जितः पितृदेवेभ्योरौरवं याति सद्द्विजः ॥ ३५॥
मृतसूतकपुष्टांगं द्विजं शूद्रान्नभोजिनं
अथ तन्न विजानामि कां कां योनिं गमिष्यति ३६
गृध्रोद्वादश जन्मानि दश जन्मानि सूकरः
श्वयोनौ सप्तजन्मा स्यादित्येवं मनुरब्रवीत्॥३७॥

दक्षिणार्थं तु योविप्रः शूद्रस्य जुहुयाद्धविः
ब्राह्मणस्तु भवेच्छूद्रः शूद्रस्तु ब्राह्मणोभवेत्॥ ३८॥
मौनव्रतं समाश्रित्य आसीनोन वदेद्द्विजः
भुंजानोहि वदेद्यस्तु तदन्नं परिवर्जयेत् ॥ ३९ ॥
अर्द्धभुक्ते तु योविप्रस्तस्मिन्पात्रे जलं पिबेत्
हतं दैवं च पित्र्यं च आत्मानं चैव घातयेत् ॥४०॥
भुंजानेषु तु विप्रेषु योग्रे पात्रं विमुंचति
समूढस्सतु पापिष्ठो ब्रह्मघ्नः सखलूच्यते ॥ ४१ ॥
भाजनेषु च तिष्ठत्सु स्वस्ति कुर्वंति ये द्विजाः
न देवास्तृप्तिमायांति निराशाः पितरंस्तथा ॥४२॥
स्नात्वा नैव च भुंजीत अजप्त्वाग्निमपूज्य च
न पर्णपृष्ठे भुंजीत रात्रौ दीपं विना तथा ॥४३॥
गृहस्थस्तु दयायुक्तोधर्ममेवानुचिंतयेत्
पोष्यवर्गार्थसिध्यर्थं न्यायवर्ती सुबुद्धिमान्॥४४॥
न्यायोपार्जितवित्तेन कर्तव्यं स्वात्मरक्षणं
अन्यायेन तु योजीवेत्सर्वकर्मबहिष्कृतः॥ ४५ ॥
अग्निचित्कपिला सत्री राजा भिक्षुर्महोदधिः
दृष्टमात्राः पुनंत्येते तस्मात्पश्येत्तु नित्यशः॥ ४६ ॥

अरणिं कृष्णमार्जारं चंदनं सुमणिं घृतम्
तिलान् कृष्णाजिनं छागं गृहे चैतानि रक्षयेत् ४७
गवां शतं सैकवृषं यत्र तिष्ठत्ययंत्रितम्
तत्क्षेत्रं दशगुणितं गोचर्म परिकीर्तितं ॥ ४८ ॥
ब्रह्महत्यादिभिर्मर्त्यौमनोवाक्कायकर्मजैः
एतद्गोचर्मदानेन मुच्यते सर्वपातकैः ॥ ४९ ॥
वापीकूपतडागाद्यैर्वाजपेयशतैर्मखैः
गवां कोटिप्रदानेन भूमिहर्ता न शुध्यति ॥५०॥
कुटुंबिने दरिद्राय श्रोत्रियाय विशेषतः
यद्दानं दीयते तस्मै तद्दानं शुभकारकं ॥ ५१ ॥
अष्टादशदिनादर्वाक्स्नानमेव रजस्वला
अतऊर्ध्वं त्रिरात्रं स्यादुशना मुनिरब्रवीत् ॥५२॥
युगं युगद्वयं चैव त्रियुगं च चतुर्युगं
चांडालसूतिकोदक्यापतितानामधः क्रमात् ॥५३॥
ततस्सन्निधिमात्रेण सचैलं स्नानमाचरेत्
स्नात्वावलोकयेत्सूर्यमज्ञानात्स्पृशते यदि ॥५४॥
विद्यमानेषु हस्तेषु ब्राह्मणोज्ञानदुर्बलः
तोयं पिबति वक्त्रेण श्वयोनौ जायते ध्रुवं ॥५५॥

यस्तु क्रुद्धः पुमान् ब्रूयाज्जायायास्तु अगम्यतां
पुनरिच्छति चेदेनां विप्रमध्ये तु श्रावयेत् ॥५६॥
आर्त्तः क्रुद्धस्तमोंधोवा क्षुत्पिपासाभयार्दितः
दानं पुण्यमकृत्वा तु प्रायश्चित्तं दिनत्रयं ॥५७॥
उपस्पृशेत्रिषवणं महानद्युपसंगमे
चीर्णांते चैव गां दद्याद्ब्राह्मणान्भोजयेद्दश॥५८॥
दुराचारस्य विप्रस्य निषिद्धाचरणस्य च
अन्नं भुक्त्वा द्विजः कुर्याद्दिनमेकमभोजनं॥५९॥
सदाचारस्य विप्रस्य तथा वेदान्तवेदिनः
भुक्त्वान्नं मुच्यते पापादहोरात्रांतरांतरः ॥६०॥
ऊर्ध्वोच्छिष्टाधरोच्छिष्टमंतरिक्षमृतौ तथा
कृच्छ्रत्रयं प्रकुर्वीत आशौचमरणे तथा ॥६१॥
कृच्छ्रोदेव्ययुतं चैव प्राणायामशतद्वयं
पुण्यतीर्थेनार्द्रशिरःस्नानं द्वादशसंख्यया
द्वियोजनं तीर्थयात्रा कृच्छ्रमेकं प्रकल्पितं॥६२॥
गृहस्थः कामतः कुर्याद्रेतसः स्खलनं भुवि
सहस्रं तु जपेद्देव्याः प्राणायामैस्त्रिभिस्सह॥६३॥

चतुर्विद्योपपन्नस्तु विधिवद्विप्रघातके
समुद्रसेतुगमनं प्रायश्चित्तं समादिशेत् ॥ ६४ ॥
सेतुबंधपथे भिक्षां चातुर्वर्ण्यात्समाचरेत्
वर्जयित्वा विकर्मस्थाञ्छत्रोपानद्विवर्जितः॥६५॥
अहं दुष्कृतकर्मा वै महापातककारकः
गृहद्वारेषु तिष्ठामि भिक्षार्थी ब्रह्मघातकः ॥६६॥
गोकुलेषु वसेद्वापि ग्रामेषु नगरेषु च
तपोवनेषु तीर्थेषु नदीप्रस्रवणेषु च ॥ ६७ ॥
एतेषु ख्यापयन्नेकः पुण्यं गत्वा तु सागरम्
दशयोजनविस्तीर्णं शतयोजनमायतं ॥ ६८ ॥
रामचंद्रसमादिष्टनलसंचयसंचितं
सेतुं दृष्ट्वा समुद्रस्य ब्रह्महत्यां व्यपोहति ॥ ६९ ॥
यजेत वाश्वमेधेन राजा तु पृथिवीपतिः
सेतुं दृष्ट्वा विशुद्धात्मा त्ववगाहेत सागरं ॥ ७० ॥
पुनः प्रत्यागतोवेश्म वासार्थमुपसर्पति
सपुत्रः सहभृत्यश्च कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं ॥ ७१ ॥
गाश्चैवैकशतं दद्याच्चातुर्विद्येषु दक्षिणां
ब्राह्मणानां प्रसादेन ब्रह्महा तु विमुच्यते ॥ ७२॥

विन्ध्यादुत्तरतोयस्य निवासः परिकीर्त्तितः
पराशरमतं तस्य सेतुबंधस्य दर्शनं ॥ ७३ ॥
सवनस्थां स्त्रियं हत्वा ब्रह्महत्याव्रतं चरेत्
मद्यपश्च द्विजः कुर्यान्नदीं गत्वा समुद्रगां ॥७४॥
चान्द्रायणे ततश्चीर्णे कुर्याद्ब्राह्मणभोजनं
अनडुत्सहितां गां च दद्याद्विप्रेषु दक्षिणां ॥७५॥
सुरापानं सकृत्कृत्वा अग्निवर्णां सुरां पिबेत्
सपावयेत्तदात्मानमिह लोके परत्र च ॥ ७६ ॥
अपहृत्य सुवर्णं तु ब्राह्मणस्य ततः स्वयं
गच्छेन्मुसलमादाय राजानं स्ववधाय तु ॥७७॥
हतः शुद्धिमवाप्नोति राज्ञासौ मुक्तएव च
कामतस्तु कृतं यत्स्यान्नान्यथा वधमर्हति ॥७८॥
आसनाच्छयनाद्यानात्संभाषात्सहभोजनात्
संक्रामंतीह पापानि तैलबिन्दुरिवांभसि ॥ ७९॥
चांद्रायणं यावकश्च तुलापुरुषएव च
गवां चैवानुगमनं सर्वपापप्रणाशनं ॥ ८० ॥
एतत्पाराशरं शास्त्रं श्लोकानां शतपंचकं
द्विनवत्या समायुक्तं धर्मशास्त्रस्य संग्रहः ॥ ८१॥

यथाध्ययनकर्माणि धर्म्मशास्त्रमिदं तथा
अध्येतव्यं प्रयत्नेन नियतं स्वर्ग्गकाम्यया ॥८२॥

इति श्रीपाराशरे धर्मशास्त्रे महापातकप्रायश्चित्तं नाम द्वादशोऽध्यायः

